

Fredrikstad kommune

Rådmannens forslag til Handlingsplan 2018-2021

Fredrikstad, 11. mai 2017

INNHold

RÅDMANNENS INNLEDENDE KOMMENTAR	1
FELLES RAMMEBETINGELSER	2
Driftsrammer	10
Investeringsbudsjett og finansiering	11
SEKSJON FOR KULTUR, MILJØ OG BYUTVIKLING	13
SEKSJON FOR TEKNISK DRIFT	15
SEKSJON FOR UTDANNING OG OPPVEKST.....	17
SEKSJON FOR HELSE OG VELFERD	20
SEKSJON FOR ØKONOMI OG ORGANISASJONSUTVILING	23
FREDRIKSTAD KIRKELIGE FELLESRÅD	25

VEDLEGG

1. Detaljoversikt over investeringer fordelt per tjenester/seksjoner inkludert oppdaterte investeringer for 2017 som rebudsjetteres gjennom 1. tertialrapport/justert budsjett 2017.
2. Kommentarer til større investeringer og endringer.

RÅDMANNENS INNLEDENDE KOMMENTAR

Rådmannen legger med dette fram forslag til handlingsplan for perioden 2018 – 2021.

Som for de tidligere årene, legges det opp til en to delt handlingsplan prosess. Det er begrenset tilgang på ny styringsinformasjon på denne siden av sommeren slik at det vil være nødvendig med revidering på høsten. Vi legger derfor opp til følgende prosess:

- Juni: overordnet strategisk drøfting med utgangspunkt i forslag til drifts- og investeringsrammer. Dette legges til grunn for høstens handlingsplanrevidering. Forslaget bygger på gjeldende handlingsplan. Nye rammebetingelser og endringer i forhold til handlingsplanen innarbeides og kommenteres.
- Desember: revidering av vårens handlingsplan med oppdaterte rammebetingelse som statsbudsjett (frie inntekter), pensjon, finans, utvikling i inneværende års skatteinntekter for å nevne noen sentrale elementer. Bystyrets vedtatte driftsrammer legges til grunn for de politiske utvalgenes handlingsplan/budsjett for seksjonene. Disse vedtas i utvalgenes siste møte i desember.

Denne handlingsplanen bygger på bystyrets vedtatte handlingsplan fra desember 2016. I hovedsak videreføres driftsrammene og investeringene. Det er imidlertid innarbeidet justeringer når det gjelder investeringer som følge av prisjusteringer/kvalitetssikring av anslagene og nærmere avklaring av behov. Det vil være nødvendig med en ny vurdering av investeringsvolum og prosjektframdrift i revideringen til høsten med utgangspunkt i oppdaterte rammebetingelser. Det er flere omfattende utredninger og kvalitetssikringer på gang som kan medføre behov for omprioriteringer.

Regnskapet for 2016 ble avsluttet med et relativt bra resultat. Et resultat på drøye 151,2 millioner kroner gir oss mulighet til å møte de kommende årene med styrket handlefrihet gjennom styrking av fondsbeholdningen. Det er god økonomistyring i virksomhetene, og utfordringene vi står i er kjente. På kort sikt er det nødvendig med tiltak for å tilpasse driftsutgiftene til budsjettet slik at vi kommer ut av 2017 minimum i balanse.

Gjennom den vedtatte handlingsplanen fra 2016, har Bystyret lagt til grunn store ambisjoner for både drift og investeringer. Dette gjelder på de fleste områder. Demografiutvikling, etterspørsel etter omfattende tjenester og økte kapitalkostnader presser finansieringsevnen. Siden Bystyret ikke ønsker å benytte inntekspotensialet som eiendomsskatten representerer, er det nødvendig med relativt omfattende omprioriteringer i tillegg til effektiviseringstiltak for å fase inn flere sykehjemsplasser og dekke nye behov innenfor driftsrammene. Langsiktige tiltak som satsing på lokal verdiskapning, eiendomsutvikling og innovasjon prioriteres i planperioden.

Rådmannen er bekymret når det gjelder utviklingen i gjeldsvolumet. Brutto gjeld fortsatt større enn brutto driftsinntekter og vil være økende i planperioden. Rentenivået er lavt, og det er billig å låne penger til gode investeringstiltak. Økende gjeldsbyrde er imidlertid på lenger sikt en utfordring siden nedbetalingen i stor sannsynlighet vil skje i en periode med et høyere rentenivå. I våre planer legger vi til grunn at rentenivået vil øke, men dette betyr at en større andel av frie inntekter går til betaling av renter og avdrag og dermed mindre til tjenesteyting. Dette betyr mindre handlefrihet siden betjening av gjeld prioriteres foran nye tjenestebehov dersom ikke finansieringsevnen styrkes. Rådmannen vurderer om det er på tide med en investeringspause etter 2021.

Rådmannen tar sikte på å legge fram en ekstern analyse for nærmere drøfting av framtidig tjenestebehov, standarder, demografiutvikling, gjeldsutvikling ol. så tidlig som mulig på høsten. Analysen vil supplere ASSS- analysene (aggregerte styringsdata for samarbeidende storkommuner – 10 største kommunene i Norge) inn i prioriteringsdrøftingene i høstens revidering av handlingsplanen.

FELLES RAMMEBETINGELSER

Felles rammebetingelser

Gjennom *kommuneproposisjonen for 2018* gir Regjeringen sine overordnede styringssignaler for kommende budsjettår. Kommuneproposisjonen er ikke kjent når vi utarbeider denne handlingsplanen, men rådmannen vil legge fram et notat med hovedpunktene når proposisjonen blir kjent. Notatet blir et tillegg til rådmannens forslag til handlingsplan.

Statsbudsjettet for 2018 blir lagt fram i midten av oktober og gir de konkrete anslagene for vekst i frie inntekter. Dette inkluderer rammetilskudd og anslag for skatteinntekter. På høsten i år oppdaterer vi i tillegg rammebetingelsene som blant annet utvikling i årets skatteinntekter, framtidig rentenivå og pensjonsforutsetninger. Da har vi også bedret oversikt over årets framdrift når det gjelder gjennomføringskapasitet for investeringene. Dette vil ha betydning for investeringsvolumet i kommende planperiode.

Foreliggende forslag til handlingsplan tar utgangspunkt i rammebetingelsene i Handlingsplan 2017 – 2020 med hensyn til kommuneplan og befolkningsprognoser. Gjennom årsrapporten for 2016 oppdateres utviklingstrekk i tjenesteproduksjonen, målekort, foreløpige ASSS-analyser (aggregerte styringsdata for samarbeidende storkommuner - ureviderte 2016 tall) og økonomiske resultater.

Planstrategi/kommuneplan

Planstrategi for 2016-2019 må gås gjennom kritisk med tanke på eventuell justeringer av framdrift for de ulike seksjonene. Kommuneplanens samfunnsdel er under rullering. Arbeidet involverer representanter fra administrasjon, sivilsamfunn, næringsliv, høgskole og politikere. Det pågår også medvirkningsprosesser med grupper som vi ikke så lett får i tale; barn og unge, eldre og innvandrerkvinner. Ny plan vil gjelde for 2018-2030. Planarbeidet vil bygge på eksisterende kommuneplan 2011-2023, med fokus på forebygging og tidlig og grytidlig innsats (både i livet og i et handlingsforløp). Fra vedtatt planprogram for samfunnsdelen har vi følgende temaområder:

1. Befolkningsutvikling, tjenestebehov og levekår
2. Verdiskaping og næringsliv
3. Identitet, kultur, by- og nærmiljø
4. Miljø og klima, infrastruktur og arealstrategi

Planarbeidet er også tett koblet til arbeidet med en ny visjon og arbeidet med befolkningsprognoser og –analyser.

Arbeidet med samfunnsdelen vil pågå ut 2018. Kommuneplanens arealdel skal også rulleres, og samler 3 planer til én plan. Planprogrammet legges ut på høring før sommeren, og vil komme til politisk behandling på høsten. Arealplanarbeidet vil pågå ut 2018 med sikte på politisk behandling i 2019.

Høsten 2016 forelå den 3. levekårs kartlegging for Fredrikstad kommune. Denne viser at det fortsatt er store levekårsutfordringer i Fredrikstadsamfunnet, noe vi kan gjøre noe med – på lengre sikt. For å få en effekt er det viktig at tiltak sees i sammenheng og koordineres på tvers av seksjonene.

Arbeidsgiverstrategi fram mot 2030

Arbeidsgiverstrategien fram mot 2030 er et overordnet styringsdokument for utvikling av kommunen som organisasjon og arbeidsgiver. En god arbeidsgiverstrategi setter gode ledere og medarbeidere i sentrum og ser organisasjonens menneskelige ressurser som grunnlaget for utviklingen av gode tjenester til innbyggerne.

Den overordnede hensikten med arbeidsgiverstrategien er å bidra til at vi leverer, utvikler og jobber med samfunnsoppdraget på best mulig måte. Strategien skal påvirke og vise retning for utviklingen av organisasjonen og arbeidsgiverrollen slik at vi er en organisasjon med arbeidsplasser som er godt rustet for framtida.

Arbeidsgiverstrategien har to hovedmål; attraktive arbeidsplasser og endringsdyktig og lærende organisasjon. De fem innsatsområdene i strategien viser hvilke områder vi har behov for å jobbe med og være gode på framover, for å nå målene. Oppsummering av innsatsområdene:

- Tydelig ledelse: Vi har tydelige og inkluderende ledere som er gode rollemodeller.
- Riktig kompetanse: Vi jobber strategisk og målrettet med å rekruttere, bruke, beholde og utvikle den kompetansen vi trenger i hele organisasjonen.
- Verdiskapende samspill: Vi utvikler og fremmer samspill i hele organisasjonen, både det interne samspillet og samspill med eksterne aktører.
- Helsefremmende arbeidsplasser: Vi har helsefremmende arbeidsplasser der ansatte opplever mestring og meningsfullhet i arbeidshverdagen.
- Smidig organisasjon: Vi er en dynamisk og fleksibel organisasjon, med et solid fundament i gode strukturer, styringsmekanismer og prosesser.

Økonomistyring, prioriteringer og anbefaling

Kort makroøkonomisk vurdering

Hittil i år har det vært ubetydelige endringer i rentenivået. Vi har fått positive tall for global vekst, og det har vært få overraskelser i norske nøkkeltall. Norges Bank gir neppe nye signaler for utviklingen nå. Dette henger blant annet sammen med redusert press i boligmarkedet og svak krone. Krona er nå betydelig svakere enn anslaget til Norges Bank til tross for positiv utvikling for norsk økonomi, men dette kan i stor grad forklares med lavere oljepris enn ventet. Sannsynligheten er stor for fortsatt uendrede lave renter framover.

I de fleste kommuner er egenkapitalen lav, og investeringer blir i stor grad lånefinansiert. I denne sammenhengen er lave renter en utfordring siden rentenivået kan motivere til økt opplåning og investering i nye bygg i stedet for løpende vedlikehold. Indirekte betyr dette at kommunene lånefinansierer løpende drift.

Lave renter innebærer at rentebelastningen holder seg lav gjennom opplåningsperioden, mens økningen i kostnader kommer senere når rentenivået øker. Med en nedbetaling av lån på 30 år, innebærer dette at økte lånekostnader må dekkes med framtidige usikre frie inntekter. En større andel av framtidige frie inntekter går til å betjene gjeld, noe som blir en utfordring for tjenestenivået.

Økonomiske prioriteringer og utfordringer i planperioden

Denne handlingsplanen bygger på den vedtatte handlingsplanen for perioden 2017 – 2020 som ble vedtatt i desember 2016. Hovedbildet med hensyn til utfordringer og muligheter gjelder fortsatt. Endringer i forhold til handlingsplan 2017 - 2020 tydeliggjøres lenger ned i dette avsnittet.

Rådmannens anbefalinger og prioriteringer tar utgangspunkt i gjeldende hovedmål for økonomistyringen:

Fredrikstad kommune skal ha en økonomisk handlefrihet som gjør det mulig med planmessig styring av tjenestetilbudet kombinert med økt egenkapitaleverne og redusert gjeldsbelastning.

- Handlingsplanen legges fram med et positivt netto driftsresultat hvert år med avsetning til fond og egenkapitalfinansiering av investeringer.
- Det settes fokus på investeringsvolum og finansiering i henhold til utviklingen i kapitalkostnader og frie inntekter. Dette innebærer en bevisst og planmessig holdning til disponering av framtidige frie inntekter i forhold til økte renter og avdrag.
- Det gjennomføres en kritisk vurdering/dokumentasjon av alle investeringsbehov/-forslag med minimum følgende analyser/vurderinger før investeringen prioriteres og innarbeides som usikkert anslag:
  - kost/nytte
  - behov for investeringen blant annet med hensyn på demografi, levekår og kommuneplansatsinger/prioriteringer
  - anvisning/dekning av driftskostnader (inkludert forvaltning, drift og vedlikehold)
  - framtidig risiko i forhold til investeringsens påvirkning på kommunens driftsbalanse
  - om formålet kan løses på annen måte
  - om formålet bør finansieres over investeringsbudsjettet
  - om formålet er en naturlig kommunal oppgave

- Investeringsbeslutninger gjennomføres i henhold til reglement for planlegging og gjennomføring av investeringer.
- Nye investeringsbehov utover gjeldende handlingsplan dekkes primært med omprioriteringer.
- Teknologi-investeringer finansieres primært med egenkapital (overføring fra driftsbudsjettet).
- Investeringer som gir effektiviseringsgevinster i den løpende driften prioriteres.
- Økt salg av kommunens realkapital inkludert bygg og grunneiendom for å styrke egenkapitalevnen.
- Budsjettet og handlingsplanen bygger på en realistisk vurdering av inntekter og utgifter.
- Økt prioritering av vedlikehold av kommunens realkapital.

I gjeldende handlingsplan er det flere satsinger som utfordrer målsettingen og øker risikoen for økonomisk ubalanse litt fram i tid. I tidligere handlingsplaner har drøfting av finansieringsbehov og – evne vært et overordnet gjennomgående tema, og dette er fortsatt aktuelt. Bystyret har høye ambisjoner for drift og investeringer for utvikling av kommunen, men ut fra rådmannens syn utfordrer dette handlingsrommet. Vi er sårbare med hensyn til framtidig vekst i frie inntekter og økning i rentenivået.

I handlingsplanen må vi etablere realistiske finansieringsløsninger for:

- økte kapitalkostnader
- flere sykehjems plasser/tjenestebehov
- oppjusterte kvalitetssikrede investeringsrammer
- realisering av Arena Fredrikstad
- avklaring av omprioriteringsbehov

Det er nødvendig med både kortsiktige- og langsiktige løsninger for å opprettholde økonomisk handlingsrom.

Langsiktige strategier

- Verdiskapning i Fredrikstad-samfunnet har fokus i kommuneplanen. Det er en negativ utvikling mellom vekst i befolkningen og antall arbeidsplasser. utfordringen er at kommunen må ha et nødvendig økonomisk handlingsrom for å følge opp rollene i henhold til kommuneplanens prioriteringer blant annet med hensyn til lokal verdiskapning gjennom målrettet og godt regionalt arbeid for næringsutvikling og omdømmebygging. I de siste årene, er det satt av midler gjennom disponering av kommunens overskudd til dette formålet.
- Rådmannen er i gang med en utredning med sikte på etablering av et eiendomsutviklings selskap som et virkemiddel for å øke verdiene og få ut potensialet for en definert del av kommunens grunneiendommer gjennom økt verdiskapning og utvikle en kontantstrøm (utbytte) for å betjene renter og avdrag i kommunekassa.

Prinsippene for etablering av eiendomsutviklings selskap organisert som et kommersielt aksjeselskap, konkretiseres i en egen bystyresak som vil komme til behandling i Bystyret i september. Formål, styresammensetning, utbyttepolitikk og risiko må defineres innenfor en ramme av et kommersielt selskap med profesjonell styreleder og ledelse. Det er viktig å presisere at dette er et langsiktig arbeid som ikke gir kortsiktige gevinster.

- Systematisk innovasjonsarbeid er prioritert i Fredrikstad kommune. Satsing og utvikling av en kultur som fremmer innovasjon, kvalitet og forbedring av arbeidsprosesser og tjenester videreføres og prioriteres høyt fra rådmannen. Det samme gjelder utvidet samarbeid med nabokommunene for bedre bruk av felles ressurser. Dette er svært nødvendige prosesser for å møte fremtiden, men vil isolert sett ikke frigjøre tilstrekkelig handlingsrom for å finansiere udekket behov.

Smart Fredrikstad er et program som settes i gang i disse dager. Kommunen har gjennom tre år vært knyttet til NCE Smart City prosjektet i Halden uten at vi har klart å høste gevinsten av partnerskapet. Parallelt med prosjektet har kommunen selv utviklet en rekke teknologiske løsninger som kan gå under kategorien *Smart City*. Rådmann arbeider med å samle aktivitetene og bygge en prosjektportefølje under varemerket Smart Fredrikstad. Vi kommer tilbake til dette.

Kortsiktige strategier – driftsbudsjett

For å etablere økonomisk bærekraftig handlingsrom, må vi i tillegg til langsiktig arbeid også arbeide med et kortsiktig perspektiv. I det videre kapitelet drøftes følgende utfordringer og muligheter:

- Inntektsutviklingen og eget inntekspotensial sett opp mot demografiutvikling og nye behov
- Nye prioriterte tjenestebehov dekkes i hovedsak med omprioriteringer innenfor gitte driftsrammer.
- Investeringer som gjelder områdene oppvekst, helse og omsorg prioriteres. For øvrig er det nødvendig med en løpende kritisk gjennomgang av alle investeringer med hensyn på kvalitetssikrede investeringsrammer, framdrift og gjennomføringskapasitet. Dette innebærer reduksjon i volum og endret framdrift som konkretiseres gjennom revideringen til høsten for å redusere renter og avdrag i driftsbudsjettet.
- Inntekspotensialet utnyttes innen de forskjellige tjenesteområdene (drøftes ikke nærmere)

De siste årenes *statsbudsjett* har gitt marginalt rom for økt handlingsrom til lokale prioriteringer. Regjeringen påpeker at det er nødvendig med effektiviseringstiltak for å kunne styrke tjenestetilbudet. Signalene tyder også på strammere rammer i årene framover siden finansiering av statsbudsjettet med oljepenger reduseres.

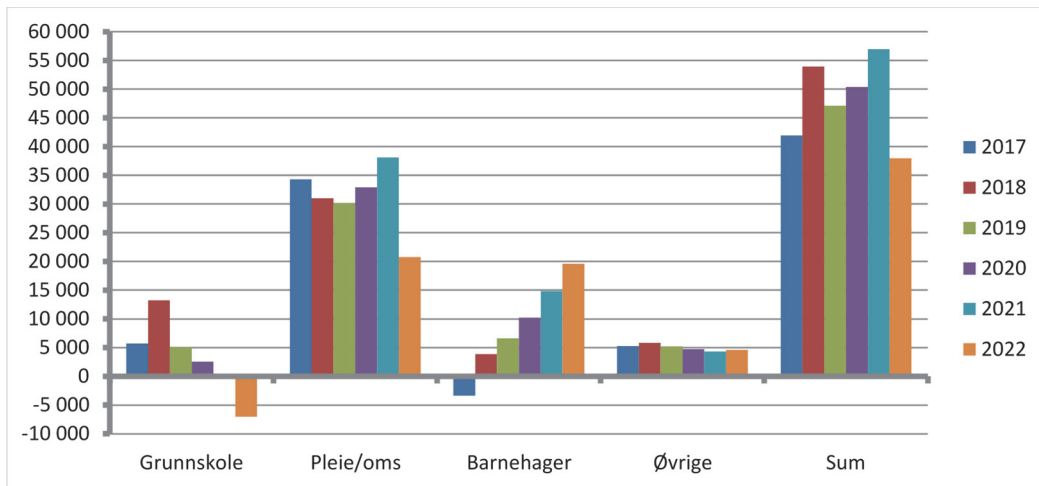
Siden vi ikke har nye styringssignaler fra regjeringen, legger rådmannen til grunn bystyrets anslag for realvekst (utover lønns- og prisveksten) i frie inntekter (skatt og rammetilskudd) med 1,2 prosent per år. Det er økt usikkerhet i anslaget utover i planperioden, og risikoen i handlingsplanen øker tilsvarende siden inntektsveksten i handlingsplanen er bundet opp til finansiering av tjenester. Det er nødvendig å budsjettere med en positiv bunnlinje som kan kompensere eventuell svikt i inntektsforutsetningene.

Eiendomsskatt er lokal inntektskilde som kan benyttes til finansiering av planmessig økte driftsutgifter og/eller som egenkapitalfinansiering av investeringer. I forslag til handlingsplan høsten 2016 foreslo rådmannen en gradvis opptrapping av eiendomsskatten for å styrke finansieringsevnen slik at vi kunne finansiere flere sykehjemsplasser, nye tjenestebehov og økte kapitalkostnader uten omfattende omprioriteringer i eksisterende tjenesteproduksjon. Bystyret la i midlertid til grunn at gjeldende nivå skulle videreføres kun med prisjustering (deflator) og økning i antall skatteobjekter.

Bystyret har åpnet for kontortaksering av eiendomsmassen med 10 prosent økning per år for å øke verdiene gradvis mot en mer oppdatert markedsverdi. Dette kan gjennomføres uten at eiendomsskatten økes ved at promillesatsen reduseres (ref. avsnittet ovenfor). Gjennomføringsprosess, klagebehandling ol. vil imidlertid koste 1 million kroner. Siden kostnaden ikke dekkes gjennom økte inntekter, vil ikke rådmannen anbefale at dette gjøres i 2018.

Gjennom tidligere års budsjetter, har eiendomsskattekontoret vært styrket for å kunne ha kapasitet til klagebehandling og saksbehandling av eiendomsskattesaker. Dette har igjen blitt reversert ved at rammene har blitt redusert siden behovet ikke har vært til stede. I ettertid har det vist seg at rammene har blitt redusert for mye slik at det er behov for en styrking på 2,0 millioner kroner for å kunne videreføre dagens kapasitet på området fra 2018. Siden dette gjelder oppfølging og sikring av kommunens felles inntekter, anbefaler rådmannen at Seksjon for kultur, miljø og byutvikling styrkes med 2,0 millioner kroner øremerket formålet.

Figuren nedenfor viser et anslag over *veksten i demografikostnadene* som Fredrikstad vil møte fram mot 2022. Figuren er hentet fra Kommunerapport for Fredrikstad i ASSS-nettverket 2016, og anslagene er i 2016 kroner. Beregningene omfatter sektorene grunnskole, pleie og omsorg og barnehager. Øvrige sektorer omfatter kommunehelsetjenesten, sosiale tjenester og barnevern. Denne analysen blir oppdatert i revideringen til høsten.

I følge disse beregningene vil Fredrikstad kommune de neste 6 årene i gjennomsnitt måtte øke driftsutgiftene med omtrent 48 millioner kroner årlig for å kunne videreføre tjenestetilbudet på nivå med landsgjennomsnittets standard og dekningsgrader for 2016. Av dette kan omtrent 31 millioner kroner årlig henføres til pleie og omsorg, 9 millioner kroner til barnehager, 3 millioner kroner til grunnskole og 5 millioner kroner til øvrige sektorer. Fra 2016 til 2022 innebærer dette en økning i driftsutgiftene totalt på nesten 290 millioner kroner.

I handlingsplanen er det etter vedtak i 2016 innarbeidet økte driftsrammer til Seksjon for helse og velferd utover i planperioden, for å møte utviklingen i tjenestebehovet. Styrkingen gjelder i hovedsak finansiering av økt antall sykehjemsplasser gjennom utvidelsen av Østsiden sykehjem, oppstart av sykehjem som har vært stengt på grunn av rehabilitering og styrking av hjemmetjenesten. Ut fra vurdering av økt brukerbehov og den anbefalte strategien for innfasing av nye sykehjemsplasser, foreslår rådmannen at tiltak som er planlagt iverksatt fra 2018 prioriteres og videreføres på permanent basis fra 2021, innenfor realveksten i de frie inntektene.

Bystyret har vedtatt at det skal bygges nytt sykehjem i Onsøy med 96 plasser. I gjeldende handlingsplan er det ikke satt av økte driftsrammer til sykehjemmet. Som nevnt ovenfor, er ikke kommunens finansieringsevne styrket, og det er heller ikke mulig å omprioritere og frigjøre et tilstrekkelig beløp til å drifte så mange flere sykehjemsplasser fra 2020 til 2021. Det er derfor nødvendig å fase inn drift av et gradvis økende antall sykehjemsplasser innenfor eksisterende driftsrammer, i tråd med veksten i antall eldre over 80 år, slik at dekningsgraden holdes stabil over tid. De nyeste og mest hensiktsmessige sykehjems-byggene skal selvfølgelig benyttes fullt ut. Strategien beskrives nærmere under omtalen av Seksjon for helse og velferd.

Innenfor områdene til Seksjon for utdanning og oppvekst, viser brukertutviklingen en gradvis økende etterspørsel etter relativt kostnadskrevede og komplekse tjenester. Dette er en utfordring som må møtes med en tilsvarende omprioritering innenfor driftsrammene.

Det arbeides med en plan for blant annet å definere vedlikeholdsetterslepet og prioritere vedlikehold innenfor de tilgjengelige rammene som er innarbeidet i handlingsplanen. I handlingsplanen fra desember er det satt av ekstramidler til vedlikehold med midlertidig omprioritering fra Seksjon for helse og velferd til Seksjon for teknisk drift for årene 2018 – 2020. Rådmannen foreslår å styrke vedlikeholdsposten i 2021 med videreføring av ekstranivået fra 2020 (3,3 millioner kroner) i tillegg til en ekstrabevilgning på 10 millioner kroner.

Øvrige behov innenfor de enkelte tjenesteområdene, må dekkes ved omprioriteringer. Dette gjelder blant annet utvidet ferge drift og videreført gratis parkering i Cityterminalen etter kl. 14.00.

Bystyrets forutsetning for effektivisering av driften er fordelt forholdsmessig med utgangspunkt i netto driftsrammer med 10 millioner kroner i 2017 og økende til 40 millioner kroner fra 2020.

Oppsummering av prioriteringer – driftsbudsjett

- Hovedprioriteringene i handlingsplan 2017 – 2020 videreføres.
- Realveksten i handlingsplan 2017 – 2020 videreføres med 1,2 prosent per år med økende risiko utover i planperioden.
- Det budsjetteres med positiv bunnlinje med avsetning til disposisjonsfond for å styrke framtidig handlefrihet samtidig som dette blir et risikoreduserende tiltak i forhold til eventuell reduserte inntekter.
- Eiendomsskatten videreføres på 2017 nivå med kun deflatorjustering/økning av antall nye eiendomsskatteobjekter. Rådmannen påpeker imidlertid at det er et betydelig ubenyttet inntekspotensial i eiendomsskatten.
- Det settes ikke av ekstra ressurser til kontortaksering i denne rulleringen siden kostnaden ikke dekkes innenfor økte inntekter, men Seksjon for kultur, miljø og byutvikling styrkes med 2,0 millioner kroner for å opprettholde dagens saksbehandlerkapasiteten og sikre felles inntekter. Dette er en korreksjon i forhold til at rammene til dette arbeidet har vært strammet inn for mye gjennom reversering av tidligere styrking.
- Økt antall sykehjemsplasser fra 2020 til 2021 fases inn slik at dekningsgraden holdes stabil over tid innenfor eksisterende driftsrammer.
- Ut fra vurdering av økt brukerbehov og den anbefalte strategien for innfasing av nye sykehjemsplasser, foreslår rådmannen at tiltak som er planlagt iverksatt fra 2018 prioriteres og videreføres på permanent basis fra 2021, innenfor realveksten i de frie inntektene.
- Nye behov innen Seksjon for utdanning og oppvekst, Seksjon for kultur og byutvikling og Seksjon for økonomi og organisasjonsutvikling må dekkes med omprioriteringer innenfor seksjonenes rammer. Tilsvarende må Seksjon for teknisk drift dekke utgiftene til blant annet utvidet ferge drift og videreført gratis parkering i Cityterminalen gjennom omprioriteringer.
- Ekstrasatsing til vedlikehold opprettholdes i driftsrammen til Seksjon for teknisk drift fram til 2020. Nivået fra 2020 med 3,3 millioner kroner videreføres med et tillegg på 10 millioner kroner i 2021.
- Effektiviseringskravene er innarbeidet i driftsrammene fra 2017 til 2021 - fra 10 millioner kroner i 2017 til 40 millioner kroner i 2020. Effektiviseringen er fordelt forholdsmessig mellom seksjonene.

Disponering av overskuddet fra 2016

Regnskapet for 2016 er avsluttet med et positivt resultat på drøye 151 millioner kroner. Regnskap og årsberetning behandles samtidig i bystyret i juni. Resultatet gir muligheter for risikoreduserende tiltak og økt handlingsrom i planperioden. I anbefalingen til disponering av resultatet, vil rådmannen blant annet drøfte følgende tre punkter (i prioritert rekkefølge):

1. Avsetning til rentefond– 30 millioner kroner.
2. Avsetning til «overskuddsfond» til finansiering av mindre anskaffelser, utredninger og prosjekter
3. Pensjonsfond til finansiering av nedbetaling av premieavvik fra 2016 over en 7-års periode (sum 44 millioner kroner).

Det første punktet er et risikoreduserende tiltak for å unngå å bruke urealisert finansavkastning til finansiering av driftsbudsjettet. Forslaget innebærer at fondet inntektsføres i 2018 regnskapet samtidig som opptjent avkastning (forutsatt positiv utvikling) settes av på fond til bruk i 2019 og tilsvarende videre. Eventuell negativ avkastning gir ikke resultat effekt i 2018 og justeringer kan planlegges for 2019 budsjettet. Det er et sunt prinsipp å tjene pengene (avkastning) før de brukes og muligheten er til sted fra 2018-budsjettet.

Det andre punktet gir muligheter til å finansiere mindre anskaffelser som vi ikke finner rom for i handlingsplanperioden.

Tredje punktet innebærer at en del av resultatet settes av til nedbetaling av premieavvik («pensjonsgjeld») fra 2018 – 2024 og frigjør 6,3 millioner kroner per år i perioden i forhold til hovedoversikten som framkommer på side 9.

Investeringer

I hovedsak videreføres investeringsvolumet med hensyn til prioriterte anlegg slik det er vedtatt i gjeldende handlingsplan. Det er et omfattende investeringsprogram som i hovedsak prioriterer investeringer med hensyn til demografiutviklingen. Dette omfatter rehabilitering av sykehjem, nye

sykehjemsplasser og rehabilitering/utvidelse av skolebygg pluss mulig kjøp av tomt til ny skole i sentrum. I tillegg kommer gjennomføring av Arena Fredrikstad.

Investerings- og finansieringsrammer for Arena Fredrikstad er oppdatert i henhold til bystyrevedtaket til 600 millioner kroner inkludert kjøp av tomt på Værste. I den videre prosessen vil finansieringen bli ytterligere konkretisert med hensyn til merverdiavgiftsposisjon, utleie, driftsmodell ol.

Det er gjennomført oppdaterte prosjektjusteringer til dagens krav og sikkerhetsanalyser av investeringsrammene for Trosvik skole, Gudeberg/Råkollen og Østsiden sykehjem (sikre investeringsrammer). Foreløpig har det vært gjennomført prosjektoppdateringer i forhold til tidligere anslag (arealer, lærerarbeidsplasser ol.) og analyser av investeringsrammene til Rød skole og Lunde skole (fortsatt usikre rammer). Totalt sett er investeringsrammene for disse anleggene foreløpig økt med 227 millioner kroner i forhold til gjeldende handlingsplan. Dette konkretiseres under investerings- og finansieringstabellen.

Bystyret har gjort følgende vedtak i to saker som kan medføre finansieringsbehov i perioden:

- Åpnet for forhandlinger om kjøp av tomt til ny ungdomsskole i sentrum.
- Gitt positive signaler til deltakelse i interkommunale idrettsanlegg sammen med Østfold fylkeskommune og Sarpsborg kommune og mulig bruk av Østfoldhallen.

Som det framgår av gjeldende handlingsplan, er det behov for nye lokaler til avlastning og samordning av dagtilbud innen Tjenester til funksjonshemmede. Det er foreløpig ikke satt av en investeringsramme med finansiering til dette. Rådmannen kommer tilbake til saken med nærmere status i høstens revidering av handlingsplanen. Det samme gjelder med hensyn til eventuell investering i nedgravd kraftlinje til Hvaler.

Paviljonger ved 1 barnehage og 6 skoler er i dag ikke godkjent av Arbeidstilsynet. Det søkes om ny midlertidig godkjenning av paviljonger fram til permanente bygg står ferdigoppført. Dersom vi ikke får midlertidig godkjenning, vil det være nødvendig med raske omprioriteringer og/eller tilleggsbevilgninger

Rådmannen setter ikke av investeringsmidler til nytt administrasjonsbygg i sentrum og Tomteveien (Seksjon for teknisk drift), utredning (drift) av framtidssbibliotek og oppfølging av mulighetsstudie av kulturhuset Blå Grotte og St.Croix. Det uttrykt flere investeringsbehov som ikke er innarbeidet.

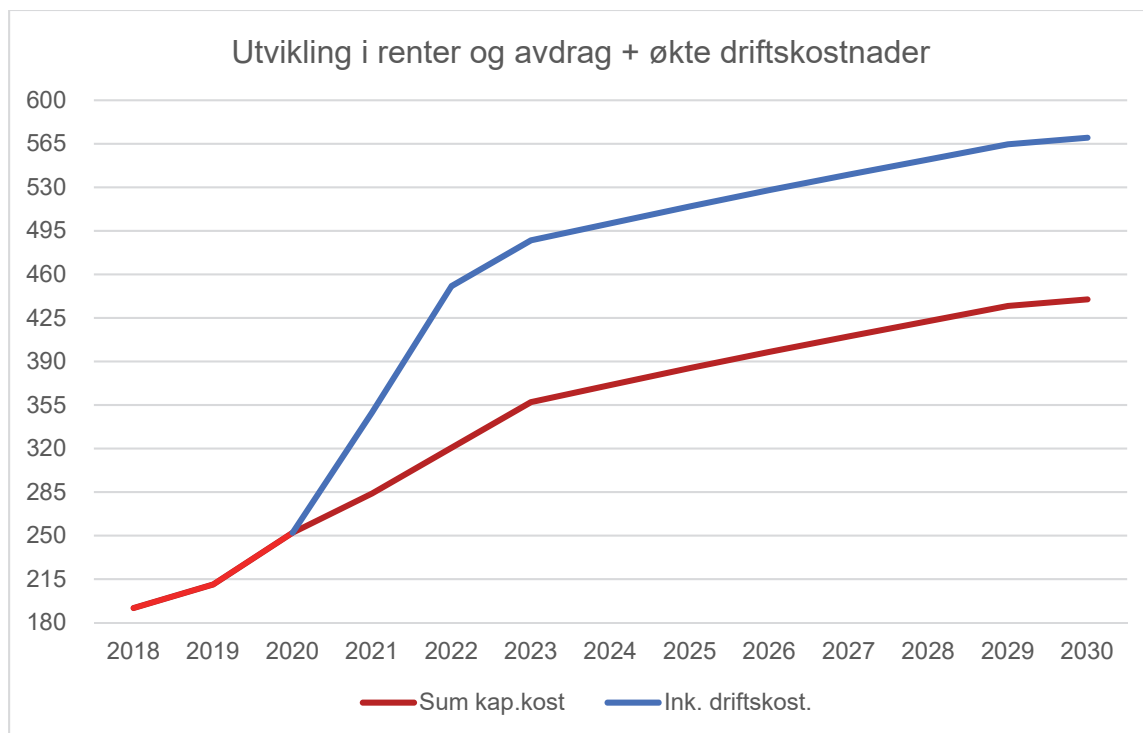
Under ansvaret til Teknisk drift har det de siste årene vært satt av samleposter til inneklimate/rehabilitering av skoler og barnehager og rehabilitering/brannpålegg. For 2017 og 2018 er disse overført til konkrete anlegg som framkommer under investeringene innen oppvekstområde. Dette gjelder Trollstuas barnehage, ombygging av Gressvik ungdomsskole, Ambjørnrød skole og Haugåsen skole. Disse bevilgningene omfatter også rebudsjetteringer fra 2017. Dersom kvalitetssikring av disse prosjektene medfører økt finansieringsbehov, må dette prioriteres innenfor samlepostene og/eller inn mot budsjetterte samlebevilgninger i 2019.

Rådmannen signaliserer allerede nå at det uansett vil bli nødvendig med ny gjennomgang av helheten i revideringen til høsten med utgangspunkt i oppdaterte rammebetingelser, sikring av investeringsrammer, framdrift på årets investeringer og gjennomføringskapasitet.

For øvrig vises det til seksjonskommentarene under investerings- og finansieringstabell og vedlegg

Finansiering

Investeringsvolumet er i stor grad lånefinansiert. Som kommentert tidligere, er vi fortsatt i en periode med lave renter som sannsynligvis vil vedvare ytterligere noen år, men volumet vil uansett utfordre framtidig handlingsrom. Rentenivået vil etter hvert øke. Grafen nedenfor viser utviklingen i renter og avdrag (rammefinansierte investeringer) + anslag å økte driftskostnader. Det forutsettes en gradvis økning i rentenivået:

Driftsrammer

<i>Nettorammer i millioner kroner (Fra 2017 i 2017 kroner)</i>	Regnskap 2016	Just.bud 2017	Bud 2018	Bud 2019	Bud 2020	Bud 2021
<i>Inntekter</i>						
Skatt	-1 889,9	-1 897,4	-1 897,4	-1 897,4	-1 897,4	-1 897,4
Rammetilskudd	-1 973,7	-2 073,4	-2 073,4	-2 073,4	-2 073,4	-2 073,4
Realvekst frie inntekter	0,0		-50,0	-97,0	-147,6	-197,6
Eiendomsskatt	-242,1	-250,0	-255,0	-258,5	-261,5	-261,5
Sum frie inntekter	-4 105,7	-4 220,8	-4 275,8	-4 326,3	-4 379,9	-4 429,9
<i>Bundne utgifter</i>						
Renteutgifter- lån vedtatt t.o.m bud 2017	122,2	126,2	129,7	127,6	140,7	150,6
Renteinntekter	-58,3	-44,2	-45,9	-47,8	-50,5	-52,0
Avdrag - lån vedtatt t.o.m bud 2017	216,4	246,2	229,5	229,5	229,5	229,5
Kapitalutg. nye investeringer fra 2018	0,0	2,9	12,2	32,2	67,2	93,9
Kapitalutg. nye selvfinansierende inv.2018	0,0	4,3	4,7	18,0	31,9	40,9
Renter/avdrag - dekkes gj. bruker/stat ol.	-116,4	-124,7	-142,4	-157,2	-177,0	-197,0
Kompensasjonstilskudd - stat	-18,1	-17,6	-16,9	-15,7	-15,0	-14,5
Overføring fra FREVAR KF	-7,5	-8,0	-8,0	-8,0	-10,0	-10,0
Utbytte	-13,8	-15,0	-16,0	-18,0	-18,0	-18,0
Sum netto kapitalkostnader	124,5	170,2	146,9	160,6	198,9	223,4
Diverse fellesutgifter ink. Tall ship races	-28,3	77,8	86,0	91,1	86,5	86,7
Effektiviseringsbehov	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Til kirketjenester	38,1	40,5	40,5	39,9	39,9	39,9
Andre trossamfunn	5,8	5,8	5,8	5,8	5,8	5,8
Sum	15,5	124,1	132,4	136,9	132,2	132,4
Til disp. drift og investeringer	-3 965,6	-3 926,4	-3 996,5	-4 028,8	-4 048,8	-4 074,1
NETTO UTGIFTSRAMMER:						
Økonomi og organisasjonsutvikling	176,7	186,3	185,7	191,0	188,0	190,8
Kultur, miljø og byutvikling	150,3	151,5	150,1	149,7	149,6	149,6
Teknisk drift	393,8	396,0	412,3	399,4	396,3	406,3
Utdanning og oppvekst	1 498,7	1 514,1	1 512,0	1 510,3	1 508,4	1 508,4
Helse og velferd	1 558,3	1 671,5	1 689,9	1 708,4	1 728,7	1 728,7
Sum	3 777,8	3 919,3	3 950,0	3 958,8	3 971,1	3 983,9
Korr. interne finans.tran.						
Netto internt driftsresultat	-187,8	-7,1	-46,5	-70,0	-77,6	-90,2
- Bruk/overføring - disposisjonsfond (netto)	38,0	2,7	20,1	30,5	37,6	38,6
- Disposisjonsfond Byjubileet	-1,5	-2,6	0,0	0,0	0,0	0,0
- Egenkapital til investeringsbudsjett	0,0	7,0	26,4	39,5	40,0	51,6
Disp. netto internt driftsres.	-151,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Note: Negative tall uttrykker i denne sammenheng inntekter/overskudd

Forutsetninger og premisser

- Frie inntekter er videreført i henhold til HP 2017 – 2020. Det er lagt til grunn samme vekstanslag for 2021 (realvekst på 1,2 prosent).
- Renteutgiftene for lån er marginalt redusert i henhold til refinansieringer.
- Utbytte og overføring fra FREVAR KF er i henhold til HP 2017 – 2020
- Fellesposter er oppdatert med nedbetaling av premieavvik for 2016 og oppdaterte signaler fra pensjonsleverandørene.
- Effektiviseringsbehovet er innarbeidet i driftsrammene i henhold til netto driftsrammer.
- Positiv bunnlinje «netto internt driftsresultat» deles i to deler. Avsetning til disposisjonsfond kan benyttes til investeringsformål inkludert egenkapitalinnskudd i KLP. Avsetningen vil også fungere som en buffer i forhold til endring i de frie inntektene eller endringer i rentenivå. Egenkapitaldelen er en del av finansieringen av investeringsbudsjettet. Dersom denne overføringen endres, må låneandelen tilsvarende økes.

Investeringsbudsjett og finansiering

Tall i millioner kroner	2017	2018	2019	2020	2021
Rammefinansierte investeringer					
Felles investeringer	23,0	19,1	6,3	6,3	6,1
Kulturtjenester	11,0	29,5	134,0	260,3	236,5
Teknisk drift	88,5	168,8	139,0	139,9	132,0
Helse og velferd	99,6	172,6	97,1	150,5	-93,2
Oppvekst	42,3	237,7	254,8	237,2	108,0
Kirketjenester	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0
Egenkapital innskudd KLP	16,0	17,6	19,4	21,3	23,4
Sum netto investeringer	290,4	655,3	660,6	825,5	422,8
Fra investeringsfond	16,0	17,6	19,4	21,3	23,4
Overføring fra driftsbudsjett	7,0	26,4	39,5	40,0	51,6
Overføring fra drift (tilbakebetaling lån inv.fond)	1,3	1,1	1,0	0,5	0,5
MVA-kompensasjon	50,7	121,0	125,1	153,6	104,6
Lånebehov	215,4	489,1	475,6	610,1	242,8
Selvfinansierte investeringer					
Vann, avløp, renovasjon feier	153,5	153,5	150,1	154,3	149,0
Teknisk drift	1,7	1,0	1,0	0,0	0,0
Eiendomsutvikling	10,8	8,8	28,8	3,6	0,3
Boligstrategi (BOSO)	81,6	90,9	62,3	76,8	38,6
Sum netto selvfinans	247,6	254,2	242,2	234,7	187,9
MVA-kompensasjon	0,0	2,5	2,5	0,0	0,0
Salgsinntekter - vann og avløp	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Investeringsfond bolig/næring	6,8	-21,2	4,8	-15,4	-1,7
Salg bolig/næringstomter/eiendomsutvikling	4,0	30,0	24,0	19,0	2,0
Lånebehov	234,8	240,9	208,9	229,1	185,6

Forutsetning og premisser

De største endringene i forhold til Handlingsplan 2017 – 2020 gjelder kvalitetssikring og prosjektutvikling av fem store anlegg. Utgangspunktet for tidligere rammer er vedtatt Barnehage- og skolebruksplan hvor det ikke var tatt høyde for oppdaterte kvadratmeterpriser for barnehage- og skolebygg, nye krav til tekniske forskrifter og nye krav til lærerarbeidsplasser. I tillegg kommer kvalitetssikring av investeringsrammen til Østsidens sykehjem.

Dette framkommer i følgende tabell:

	Sikret	Usikret	Økning
Østsidens sykehjem	195,0	175,0	20,0
Gudeberg/Råkollen skole	221,3	140,0	81,3
Trosvik skole	173,0	87,8	85,2
			186,5
Fortsatt usikre tall:			
Rød skole	70,0	51,7	18,3
Lunde skole	107,0	84,6	22,4
Brutto økning			227,2
- mva. komp			45,4
- økt lånebehov			181,8

Dette medfører økte kapitalkostnader på i underkant av 10 millioner kroner.

Arena Fredrikstad er innarbeidet med en investeringsramme på 600 millioner kroner.

Kommentar

- Gjeldsvolumet som dekkes over frie inntekter, øker med nesten 1,1 milliarder kroner i planperioden. Cirka 50 prosent av dagens gjeldsportefølje på 6 milliarder kroner dekkes over frie inntekter. I løpet av planperioden øker gjeldsvolumet som dekkes over frie inntekter til drøye 4 milliarder kroner ved utløpet av 2021.
- Investeringsfond reduseres med 97,7 millioner kroner til finansiering av egenkapitaltilskudd til KLP som ikke kan lånefinansieres. Slik det legges opp til gjennom driftsbudsjettet, vil fondsbeholdningen styrkes med 140 millioner kroner i planperioden.

Rådmannen påpeker på nytt at dette er et ekspansivt investeringsbudsjett. Ytterligere nye behov må dekkes ved omprioriteringer. I høstens revidering av handlingsplanen er det som nevnt nødvendig med nye vurderinger og prioriteringer med hensyn til kostnadsrammer, framdrift og oppdaterte overordnede rammebetingelser. Over sommeren har vi også mer kunnskap når det gjelder muligheter og forventninger gjennom det planlagte eiendomsutviklingselskapet. Rådmannen vil også vurdere om det er på tide med et par års investeringsstopp etter 2021.

SEKSJON FOR KULTUR, MILJØ OG BYUTVIKLING

Kjerneoppgaver

Seksjon for kultur, miljø og byutvikling har hovedansvar for kommunens strategi- og utviklingsarbeid av overordnet og sektorovergrepene innenfor samfunnsutviklingsområdet. Seksjonen har roller knyttet til tjenesteproduksjon, utvikling av tjenester, forvaltning, myndighetsutøvelse og samfunnsutvikling, blant annet innen fagområdene:

- Klima, miljø og folkehelse
- Samfunnsplanlegging og lokalsamfunnsutvikling
- Areal-, natur- og kulturminneforvaltning
- Næringsutvikling
- Kultur
- Idrett

Organisering

Seksjonen er organisert i etat for kultur og fem virksomheter innenfor miljø og samfunnsutvikling, i tillegg til en felles stab. Kulturetaten består av avdeling for kulturutvikling og seks virksomheter.

Ansvar for drift og vedlikehold av idrettsanlegg ligger i Seksjon for teknisk drift, mens svømmehallene ved Kongstenhallen, Gaustadhallen og Gressvik Ungdomsskole administreres av kulturetaten.

Endrede styringssignaler/rammebetingelser

Kommunen har over tid kjøpt alle sine oppgaver innen utvikling av Fredrikstad som reiselivsdestinasjon av Visit Fredrikstad Hvaler. Nye regler knyttet til støtte av slike selskaper kan medføre at man velger å føre tilbake noe av det strategiske arbeidet til kommunen. Det vil i så fall kunne skape økt ressursbehov.

Prioriterte områder

- Arbeidsplassutvikling
- Områdeutvikling og kommune 3.0
- Klimagassutslipp og klimatilpassing
- Samfunnsplanlegging
- Bypakke Nedre Glomma
- Kvalitetsutvikling av kulturtjenestetilbudene
- Styrke kunnskapsgrunnet for folkehelsearbeidet
- The Tall Ships Races 2019
- Bymiljø og kulturarv

Mål i planperioden

Kommuneplanens samfunnsdel og arealdel, samt kommunedelplan for Fredrikstad byområde, boligsosial handlingsplan, kommunedelplaner for kultur, idrett, folkehelse, klima og energi, næringsutvikling og kystsoneplanen ligger til grunn for de prioriterte innsatsområdene. Planene er førende for seksjonens arbeid.

- Styrke miljø, naturmangfoldet og kvalitetene i bo- og nærmiljøene.
- Redusere klimagassutslippene i tråd med nasjonale målsettinger og håndtere klimaendringene.
- Forbedre folkehelsen og utjevne sosial ulikhet i helse.
- Skape flere attraktive møteplasser for sosialt samvær og utfoldelse, og arenaer for variert aktivitet som er i tråd med nasjonale standarder.
- Tilrettelegge for at Fredrikstad er en kompetent og anerkjent arrangørby.
- Prioritere kultur- og idrettstilbud som bygger kunnskap og gir rom for utøvelse og opplevelse for alle.
- Tilrettelegge for en mer synlig og tilgjengelig kulturarv, som også bidrar til verdiskaping.

- Bidra til at antallet arbeidsplasser i Fredrikstad skal ha en økning som er relativt sett sterkere enn befolkningsveksten.
- Bidra til å utvikle Nedre Glomma som en attraktiv og konkurransedyktig region basert på bærekraftige virkemidler innen areal og samferdsel.

Økonomi

Tall i tusen kroner (I 2017-kroner)	2018	2019	2020	2021
Vedtatt ramme 2017	151 522	151 522	151 522	151 522
Netto endringer i vedtatt handlingsplan 2017- 2020	- 3 219	-3 219	- 3219	- 3 219
Styrking eiendomsskattekontoret	2 000	2 000	2 000	2 000
Effektivisering	- 186	- 555	-736	-737
Netto ramme	150 117	149 748	149 567	149 566

Netto endringer i vedtatt handlingsplan 2017-2020 er knyttet til bortfall av bevilgninger til omtakseringsprosjektet og byjubileet, samt økt rammestyrking. Det er lagt inn økte midler for å drifte Bystyrets valgte modell for taksering, da bortfall av bevilgning til omtakseringsprosjektet ikke er justert for dette. Dersom takstene økes med 10 prosent slik Bystyret har anledning til å gjøre gjennom kontortakseringsmodellen er behovet 3 millioner kroner.

Bystyret har vedtatt at Fredrikstad skal være vertskommune for Tall Ships Races 2019. Det er behov for å øke finansieringen (kommunens andel) etter justert budsjett, samt en prisjustering fra 2015 til 2019. Totalt utgjør dette 1,3 millioner kroner og rådmannen foreslår at det dekkes ved avsetning fra kommunens mindreforbruk i 2016. Prisjustering i 2018 og 2019 er beregnet med 2,5 prosent økning per år.

Arena Fredrikstad vil medføre økte netto driftskostnader i størrelsesorden 3,7 millioner kroner med anslått virkning fra og med 2022. Dette er foreløpig ikke innarbeidet i rammen og må innarbeides i neste planperiode.

Dersom tiltakene nedenfor på omtrent 0,8 millioner kroner skal innfris, må dette søkes finansiert ved å omdisponere tilskuddsmidler, øke egenbetalinger eller redusere tjenestetilbudet i kulturvirksomhetene:

- Kulturnatt har vært et jubileumsprosjekt, men har potensial som et prosjekt av varig verdi og bør videreføres etter byjubileet.
- Økte husleiekostnader ved nye kontorlokaler virksomhet idrett.
- Igangsettelse av neste del av kulturskolens opptrappings- og kompetanseplan i 2020.
- Drift av nytt bookingsystem for utleie av idrettsanlegg.

Tiltak det ikke er funnet rom for:

- En Fredrikstadmodell for områderettet arbeid vil ha sin strategiske plass i en kommune 3.0-modell i samspill med andre relevante fagområder, for eksempel i Seksjon for helse og velferd og Seksjon for utdanning og oppvekst. Dersom dette skal tas videre er behovet 1 million kroner.
- Det blir i planperioden en utfordring å holde utleieprisene på Blå Grotte og St. Croix på et rimelig nivå for ideelle grupperinger. Samtidig er kulturhusene i ferd med å bli rene utleiehus, og blir mer lik andre private kulturhus. Det er behov for å styrke rammen for å prioritere egenprogrammering.
- Økt aktivitet og åpningstider i det kommunale kulturtilbudet medfører økte kostnader. Fritidsklubbene har økende besøk, men ikke bemanning til å utvide tilbudene. Biblioteket har i dag ikke tilstrekkelig personalressurs til å drifte aulaen og overlyssalen på en tilfredsstillende måte, og åpningen av Østsiden bibliotek har blitt en så stor publikumssuksess at besøket nå er høyere enn i Onsøy. Imidlertid er det ikke funnet rom for å øke bemanningen.
- Det vurderes på sikt å se på løsninger der skatehallen og fritidsklubben på Lisleby samlokaliseres. Dette vil kunne gi effektiviseringsgevinst i drift og et bedre tjenestetilbud med mer egnet lokasjon. Det vil imidlertid medføre behov for investeringsmidler.

Investeringer

Investeringene er i henhold til gjeldende handlingsplan. Det vises til vedlegg for kommentarer og investeringer det ikke er funnet rom til.

SEKSJON FOR TEKNISK DRIFT

Kjerneoppgaver

Seksjon for teknisk drift (TD) har følgende drifts-, myndighets- og forvaltningsoppgaver:

- Drift og forvaltning av kommunale bygg og kommunens grunneiendommer
- Drift og forvaltning av kommunens utleieboliger
- Drift og forvaltning av kommunalteknisk infrastruktur og grøntområder
- Prosjektansvar for kommunens bygge- og anleggsprosjekter
- Forvaltning av kommunens samlede bil- og maskinpark
- Beredskap og forebyggende tiltak mot brann og ulykker
- Renovasjonstjenester
- Parkeringstjenester, fergedrift og vakt- og sikringstjenester

Organisering

Seksjonen er organisert med to fagetater og til sammen 12 virksomheter hvorav seks virksomheter rapporterer direkte til kommunalsjefen. Seksjonen har en felles administrativ stab. En videreutvikling av organisasjonen vurderes.

Endrede styringssignaler og rammebetingelser

- EU har vedtatt at 50 prosent av husholdningsavfallet skal material gjenvinnes innen 2020, og har i tillegg foreslått nye ambisiøse mål for 2025 og 2030 på henholdsvis 60 og 65 prosent. Norge er forpliktet gjennom EØS-avtalen til å nå målet for 2020.
- Etter tilsyn ved Brann og redningskorpset i desember 2016 har Direktoratet for sivilt beredskap (DSB) innskjerpet bemanningskravet for forebyggende avdeling.

Prioriterte områder

Teknisk drift har ansvaret for og sørger for grunnleggende tjenester av stor betydning for folkehelse, som rent vann, håndtering av avløpsvann, renovasjon og renhold og inneluft i kommunale bygg. Fysisk tilrettelegging og hvordan vi innretter, beriker og vedlikeholder miljøet rundt oss, er en av de viktigste faktorene som direkte påvirker helseatferd i retning av sunne valg. Overordnede prioriteringer er å alltid ta hensyn til sikkerhet og beredskap, og sikker drift innen tjenesteområdene. Vi må utnytte statlige ordninger til beste for Fredrikstad slik at vi får en større andel statlige midler til byen.

Seksjonen har følgende prioriterte satsningsområder:

- Etablere optimal plansyklus av kommunens investeringsprosjekter samt planlegging og gjennomføring av bygge- og anleggsprosjekter etter beste praksis.
- Drift og forvaltning av kommunale bygg for å opprettholde bruksverdi.
- Etablere og iverksette eiendomsstrategi for formålsbygg, planprosesser basert på gjennomført tilstandskartlegging samt brukerdialog for vedlikeholdsplaner og utbedringsprosjekter.
- Gjennomføre energiledelsesprogram for å sikre klima og miljø og kostnadseffektiv drift.
- Forvaltning av eksisterende boligmasse, øke antall utleieboliger og bidra til trygge nærmiljøer.
- Drift av kommunalt veinett, gang- og sykkelveier som sikrer fremkommelighet til alle årstider.
- Trafikksikkerhet og reduksjon av svevestøv, sikker drift av parker og lekeplasser.
- Bidra i arbeidet med kommende samferdselstiltak innenfor vei og jernbane.
- Økt kildesortering av avfall og videreutvikle tjenestene og etablering av ettersorteringsanlegg.
- Oppfølging av hovedplan for vann og avløp.
- Anskaffelse av elektrisk ferge og utrede nye fergeruter (elvetmetro).
- Understøtte byutvikling og næringsutvikling i kommunen.
- Sikre forsvarlige anskaffelser og internkontroll.
- Prioritere innkjøp av biler og maskiner med miljøvennlig drivstoff, utarbeide anskaffelsesstrategi basert på nasjonale klimamål samt implementere flåtestyring.

Mål i planperioden

Overordnet mål er tilfredsstillende boforhold for alle, tilrettelagte områder for fysisk aktivitet, forebygge risiko, sykdomsutvikling, skader og ulykker, attraktive områder for sosiale og kulturelle aktiviteter, gode læringsmiljøer i skoler og barnehager, fornyelse av ledningsnettet i henhold til hovedplan for vann og avløp, opprettholde tilfredsstillende kvalitet på bygningsmassen, redusert klimautslipp, økt bruk av miljøvennlig energi og redusert energiforbruk, planlegging for klimaendringer samt økt sorteringsgrad av avfall. TD skal understøtte kommunens mål om bedre folkehelse og levekår.

Økonomi

Tall i tusen kroner (I 2017-kroner)	2018	2019	2020	2021
Vedtatt ramme 2017	396 009	396 009	396 009	396 009
Netto endringer i vedtatt handlingsplan 2017 - 2020	16 777	4 877	2 277	2 277
Styrking vedlikehold formålsbygg				10 000
Effektivisering	-517	- 1 500	-1 977	-1 962
Netto ramme	412 269	399 386	396 309	406 324

Netto endring i vedtatt handlingsplan 2017-2020 gjelder overføring av vedlikeholdsmidler fra Seksjon for helse og velferd som utgjør 17,8 millioner kroner i 2018, 5,9 millioner kroner i 2019 og 3,3 millioner kroner i 2020, med fradrag for tidligere vedtatt effektivisering på 1,023 millioner kroner. Vedlikeholdsposten fra 2020 videreføres til 2021 med et tillegg på 10 millioner kroner.

Effektiviseringstiltak for å opprettholde tjenesteproduksjonen innarbeides i virksomhetsplanene og driftsbudsjettene for 2018. Dette oppnås enten ved å redusere kostnader eller å ved øke inntektene. Aktuelle tiltak er blant annet å effektivisere drift ved hjelp av bedre og/eller billigere innkjøp og jobbe smartere, samt effekt av å utføre serviceoppdrag ved hjelp av egne ansatte i stedet for eksterne rammeavtaler.

I 2018 ferdigstilles økte/nye arealer for nytt vaskeri og to nye personalbaser for omsorgsboliger, med økte FDV/arealkostnader foreløpig kalkulert til å ligge noe over 0,5 millioner kroner. Dette må dekkes ved overføring fra Seksjon for helse og velferd. Nødvendige justeringer av rammene som følge av økte/nye arealer vil bli gjort som en del av budsjettarbeidet til høsten.

Tiltak det ikke er funnet rom for som må dekkes ved omprioritering:

- Utvidet fergetilbud har siden 2014 vært finansiert med belønningsmidler. For 2017 utgjør dette 2,6 millioner kroner. Det er per dato ikke gitt tilsagn om videreføring av ordningen og for å videreføre fergetilbudet i 2018 må det innarbeides ny kommunal finansiering.
- Bystyret har vedtatt å utvide fergetilbudet med en tredje ferge for å øke kapasitet og rutefrekvens. Dette er beregnet til å ha en årlig kostnad på 2,5 millioner kroner
- Videreføring av gratis parkering i Cityterminalen er ikke innarbeidet i rammene med et anslått bortfall av inntekter på mellom 3 og 4 millioner kroner.
- For brannberedskapen forventes høyere driftskostnader som følge av pålegg fra DBS.
- For næringsrenovasjon må det forventes redusert overskudd og tapte inntekter må dekkes inn.
- Pågående utredning av finansiering for Maskinsentralen ser ut til å avdekke manglende finansiering av tjenester som Maskinsentralen utfører for andre seksjoner.

Investeringer

Investeringene er i henhold til gjeldende handlingsplan. Det vises til vedlegg for kommentarer og investeringer det ikke er funnet rom til.

Kjerneoppgaver

Seksjon for utdanning og oppvekst yter oppgaver innenfor følgende områder:

- Barnehagetjenester
- Grunnskoleopplæring for barn og voksne
- Skolefritidsordning
- Barnevernstjenester
- Helsevern for barn og unge (helsesøstertjenesten)
- Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT)

Organisering

Endringer som kommer i løpet av 2017-2018:

- Ny åpen barnehage etableres på Lisleby.
- Fredrikstad kommune har fått avslag på videre bruk av paviljonger ved 7 virksomheter (6 skoler og 1 barnehage). Det søkes på nytt om godkjenning. Dersom disse søknadene ikke blir godkjent, vil dette få organisatoriske konsekvenser.

Endrede styringssignaler/rammebetingelser

- Det er foreslått ny barnevernlov. Forslaget til ny lov inneholder mange nye føringer, blant annet å realisere økt medvirkning, barnet som rettssubjekt og utvidet krets av samværs-berettigede. Det vil medføre arbeid som krever høy kompetanse og mye tid for å bli realisert på en barnevernsfaglig tilfredsstillende måte.
- Endringer i Lov om barnehage som blant annet omhandler pedagogtetthet. Ny rammeplan trer i kraft fra sommeren 2017. Dette krever implementering og kompetanseheving. Utvidet rett til barnehageplass for barn født i september, oktober og november – gir økonomiske utfordringer for 2018.
- To private familiebarnehager med 15 plasser legger ned i 2017.
- Det er endring i finansiering av enslige mindreårige flyktninger for 2017. Vi får ikke refusjon etter påløpte utgifter, men vi får et fast tilskudd per enslige mindreårige. Det er forskjellige satser som gjelder avhengig av barnets alder og bosettingstidspunkt. Hvordan denne endringen vil påvirke kommunen økonomiske fremover er for tiden usikkert.
- Seksjonen har økte/nye kostnader i forbindelse med tiltak rundt minoritetsspråklige elever med kort botid og mangelfull grunnskolebakgrunn (elever som kommunen ikke mottar integrerings-tilskudd for). Det er behov for et 11. skoleår for flere elever i denne situasjonen. Det er et samarbeid med fylkeskommunen om å etablere tilbudet og det må beregnes at dette vil påføre kommunen nye utgifter.
- Nye kompetansekrav for undervisning i basisfagene medfører at skoleeier (kommunen) må innen år 2025 «oppgradere» lærere til de nye kravene.
- Statlig satsing på tidlig innsats fra høsten 2017, styrker innsatsen i 1- 4. trinn. Bevilgninger fra nasjonalt nivå som tilsvarer rundt 8 stillinger. Bruken av midlene skal årlig rapporteres.
- Det har kommet en stortingsmelding med tittel: Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen. Stortingsmeldingen varsler lovendring om forsterket innsats i barnehage og skole. Det er foreløpig usikkert på hva dette vil bety økonomisk for kommunen.
- Det er lagt fram strategi for fagfornyelsen og vil pågå fram til 2020; Fag – Fordypning – Forståelse.
- Ny nasjonal retningslinje for det helsefremmende og forebyggende arbeidet i helsestasjon, skolehelsetjeneste og helsestasjon for ungdom. (IS2582).

Flyktnings situasjonen

Nedgang i bosettingstall og bortfall av asylinstusjoner i kommunen dette året skaper et større handlingsrom enn tidligere beskrevet. Fortsatt er det stor usikkerhet knyttet til familiegjenforeninger. Vi antar/ forventer at antallet vil være like stort som fjorårets. Signaler fra IMDI og KS, samt erfaringer så langt i kommunen, indikerer at en stor andel av de som skal bosettes/familiegjenforenes framover, vil ha svært kort botid i Norge, ha mangelfull skolebakgrunn og dessuten være fysisk og/eller psykisk skadet. Det er videre svært usikkert hvorledes flyktningskrisene i verden vil få følger for Norge og

Fredrikstad ut over året eller de nærmeste årene. Det kan være at asylinstitusjoner etableres igjen og at bosettingsbehovet øker. Alt dette innebærer at seksjonen må utvikle kompetanse på området, videreutvikle «tiltaksplanen». Det tverrfaglige samarbeidet må styrkes og det må være en form for kapasitetsmessig beredskap.

Økt bosetting av familier gir også utfordringer på barnehagekapasitet. Det er viktig å skaffe barnehageplass slik at foreldrene kan delta på norskopplæring og voksenopplæring på FRIS.

Prioriterte områder

Kommunedelplan oppvekst legger føringer for periodens satsinger og prioriterte områder. Disse satsingsområdene er felles for seksjonens virksomheter og er avgjørende for tjenestekvaliteten:

- Tidlig innsats
- Språk
- Overganger
- Foreldresamarbeid
- Tydelig ledelse

Oppveksttjenestene har fokus på tidlig innsats i alt sitt arbeid. I *Fredrikstad-modellen* er god kvalitet på tjenestene, rutiner for tverrfaglig og forpliktende samhandling, involvering av foresatte og oppdatering av fagkunnskap viktige elementer i en helhetlig satsing.

Mål i planperioden

Kommunedelplan oppvekst bygger på kommuneplanens samfunnsdel og viser målsettingene knyttet til barn og unge og tydelige strategier for hvordan vi skal arbeide for å nå de langsiktige målene. Handlingsplanen har mer kortsiktige mål basert på strategiene det skal jobbes konkret med i 2018 og videre i planperioden.

- Barn og unge har trygge og gode oppvekstsvilkår.
- Det faglige nivået i barnehage og skole er hevet.
- Barn og unge motiveres til kunnskap.
- Folkehelse og levekår er kraftig forbedret – knyttet til barn og unge.
- Barn og unge har gode kultur- og idrettstilbud.
- Barn og unge har kunnskap om lokale og nasjonale miljøutfordringer.

Økonomi

Tall i tusen kroner (I 2017-kroner)	2018	2019	2020	2021
Vedtatt ramme 2017	1 514 077	1 514 077	1 514 077	1 514 077
Netto endringer i vedtatt handlingsplan 2017-2020	82	2 178	2 178	2 178
Overføring HOV 50% stilling	-280	-280	-280	-280
Effektivisering	-1 896	-5 673	-7 527	-7 533
Netto ramme	1 511 983	1 510 302	1 508 448	1 508 442

Endring i vedtatt handlingsplan 2017-2020 skyldes styrkning til åpen barnehage, lærerstillinger på ungdomstrinnet, ungdomsteam og reversert forslag til økt SFO-pris, samt tidligere vedtatt effektivisering.

Innenfor tildelt ramme må seksjonen omprioritere ressurser på grunn av:

- Flere barn og unge med behov for tilpassede tjenester. Trenden er at antall barn med behov for ekstra hjelp fortsetter å øke. Det er økt omfang og kompleksitet rundt barn og familier med behov for ekstra hjelp og bistand. I tillegg har barnehage og skole vedtak om tiltak av helsemessig eller medisinsk karakter som er økende. Flere barn har problemer med å nyttiggjøre seg ordinært opplæringstilbud. Psykisk uhelse er et problem blant barn, unge og foreldre.
- Nye lovkrav som gir økte kostnader innenfor flere områder.

Dette vil bety lavere voksentetthet i barne- og elevgrupper som medfører redusere tjenestekvalitet. I tillegg må andre ikke-lovpålagte tiltak reduseres. Dette gjelder forebyggende tiltak som på sikt er

viktige for utjevning av levekår og folkehelse, og ville kunne forhindre at forskjellene øker. Det er viktig å fortsette de forebyggende tiltakene som virker, som for eksempel Trara-prosjektet og utvidelsen av dette.

Seksjonen må også vurdere strukturelle og organisatoriske endringer, samt å øke egenbetalinger ut over lønns- og prisvekst.

Seksjonens hovedutfordringer i planperioden:

- Stadig økende omfang og kompleksitet rundt barn og familier med behov for ekstra ressurser innen alle tjenestoområdene, gjelder også barn med utfordringer av medisinsk art:
  - økning utover dagens budsjettforutsetning i barnevernet utgjør 10 millioner kroner
  - økning i barn med behov for ekstra ressurser i barnehage utgjør 3 millioner kroner
  - barn med behov for ekstra ressurser i skole (inkludert barn med store helsebehov) utgjør 7 millioner kroner.
- Kompetanseløftet for lærere vil gi en kostnad ut over ordinær lønnsøkning.
- Underfinansiering av gratis kjernetid og redusert foreldrebetaling i barnehage.
- Større forskjeller i levekår; helse, fattigdom og utenforskap. Videreføre, utvikle og utvide gode tiltak som kan styrke barns mulighet for gode oppvekstmiljøer som fremmer inkludering, gode levekår og bedret helse, venner/nettverk og mulighet for å gjennomføre videregående skole.
- Rammereduksjoner som følge av økt areal (overføring til TD) og for elever i private skoler.
- Flere barn med barnehageplass i andre kommuner.
- Økt antall fosterhjemsplasserte barn i andre kommuner gir økte utgifter.
- Økt befolkningsvekst; prognosene tilsier en økning på rundt 90 barn i gruppen 0 år, 50 barn i alderen 1-5 år og 170 barn i alderen 6-15 år innen 2020. Dette gir en kapasitetsutfordringer og økonomiske utfordringer.

For seksjonen er det samlet sett i planperioden behov for mellom 35 til 40 millioner kroner i økt ramme for å kunne opprettholde samme tjenestenivå som tidligere.

Investeringer

Prognoserte beløp som fremkommer i forslag til investeringsplan i vedtatt Barnehage- og skolebruksplan 2015-2025 er meget usikre anslag, dette innebærer at det ikke har vært mulighet til usikkerhetsanalyse og behovsutredning i tråd med vedtatt investeringsreglement.

I vedtatt Barnehage- og skolebruksplan er dagens kvadratmeterpris ved barnehage- og skolebygg og nye krav til tekniske forskrifter av bygg ikke tatt høyde for. Barnehage- og skolebruksplanen har ved sin kostnadsvurdering ikke tatt høyde for nye krav til lærerarbeidsplasser.

Det må fortsatt avsettes midler til «paviljonger» da elevtallsvekst løses ved hjelp av paviljonger, påbygg eller andre fysiske ombygninger. Paviljonger ved 1 barnehage og 6 skoler er i dag ikke godkjent av Arbeidstilsynet. Det søkes om ny midlertidig godkjenning av paviljonger fram til permanente bygg står ferdigoppført.

Investeringsmidlene for paviljonger ligger hos seksjon Teknisk drift på lik linje med postene Universell utforming av skoler og barnehager, Uteanlegg/sikkerhet/lekeutstyr og Innneklima/rehabilitering for barnehager og skoler.

Det vises til vedlegg for ytterligere kommentarer til investeringene.

Kjerneoppgaver

Seksjon Helse og velferd utfører oppgaver innen følgende områder:

- Hjemmetjenester: hjemmesykepleie, praktisk bistand og trygghetsalarm/velferdsteknologi
- Heldøgns omsorg i sykehjem og omsorgsboliger: avlastnings-, korttids- og langtidsplasser
- Botjenester, dagtilbud, aktivitet og avlastning til utviklings- og funksjonshemmede barn og voksne
- Medisinske tjenester: akutsenger, lindrende enhet, rehabiliterings- og korttidstilbud, legevakt, feltpleie, overgrepsmottak for Østfold og helseteam flyktning
- Dagsentre for eldre, mat- og vaskeritjenester til institusjoner og hjemmeboende
- Frisklivs-, lærings- og mestringstiltak, psykisk helsearbeid og rusmestring, fysio- og ergoterapi
- Brukerstyrt personlig assistanse (BPA), omsorgslønn og boligsosiale tjenester
- NAV: sosiale tjenester og introduksjonsprogram for flyktninger

Endrede styringssignaler/rammebetingelser

- Regjeringen varslet i Meld. St. 26 (2014–2015) Fremtidens primærhelsetjeneste – nærhet og helhet om innføring av kommunal betalingsplikt for utskrivingsklare pasienter i psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert rusbehandling. Plikten trer tidligst i kraft fra 2018.
- Tilskuddsforvaltningen for kommunale rustiltak endres fra 2017 og avvikles innen 2020, gjennom innlemming i rammetilskuddet. Slik overføring medfører ofte at kommuner med store utfordringer og høy aktivitet får redusert sin finansiering. I 2016 var 23 årsverk i virksomhet Friskliv og mestring finansiert av tilskuddsmidler, med omlag 15 millioner kroner.
- Tilskuddsordningen til dagaktivitetstilbud for personer med demens vil muligens endres i planperioden, etter gjennomføringen av nasjonal Demensplan 2020. I 2017 mottar Fredrikstad kommune tilskudd til 33 slike dagplasser, tilsvarende 2,3 millioner kroner.
- Reglene for investeringstilskudd til omsorgsboliger og sykehjem er endret. Fra 2021 vil det være krav om netto tilvekst av plasser i drift for å få tilskudd. Ordningen innføres gradvis. Om lag 20 prosent av tilsagnsrammen i 2017 skal forbeholdes plasser som gir netto tilvekst, og andelen skal økes til henholdsvis 40, 60 og 80 prosent de neste årene.

Prioriterte områder

Helsefremming, forebygging og rehabilitering

Det skal gis prioritet til tiltak som fremmer livsmestring, folkehelse og trivsel, og forebygger sykdom, skade og sosiale problemer.

Pasient- og brukersikkerhet

Det vurderes å gjøre Fredrikstad til en *pasient- og brukersikker kommune*, etter pasientsikkerhetsprogrammets definerte standard. En slik satsing vil kreve ressurser og systematisk arbeid med å implementere den nye forskriften og nasjonale krav og føringer for kvalitet og pasientsikkerhet.

Eldreomsorg og demens

Nasjonal Demensplan 2020 følges opp med ny demensplan 2017–2024 for Fredrikstad. Det er blant annet målsettinger om å utvikle Fredrikstad til et demensvennlig samfunn og utarbeide modeller for oppfølging etter diagnosen, i samarbeid med Nasjonalforeningen for folkehelsen, Demensforeningen og andre. Plan for heldøgns omsorg 2017–2020 skal utarbeides i perioden.

Boligsosialt arbeid

Det arbeides med utbyggingsplan for kommunale boliger 2018–2030. Gjennom deltakelsen i Husbankens by- og tettstedsprogram skal kommunen medvirke til å oppfylle intensjonene i den nasjonale strategien *Bolig for velferd*, og gjennomføre egne mål og tiltak i programmet.

Velferdsteknologi

Digitale trygghetsalarmer, elås og etablering av helsevakt for flere kommuner er prioriterte satsinger. Plan for velferdsteknologi 2017–2024 er under utarbeiding. Velferdsteknologiske løsninger kan bidra

til trygghet og mestring, og i mange tilfeller redusere behov for tjenester eller forebygge innleggelse i institusjon.

Frivillighet

Innbyggerne engasjeres i frivillig arbeid, med vekt på områdene mangfold og integrering, aktivisering, forebygging av ensomhet, og styrking av sosiale nettverk. Mestringsperspektivet skal i økende grad legges til grunn i arbeidet.

Bosetting og integrering av flyktninger

Det er vedtatt å bosette 135 flyktninger i 2017, inklusiv 20 enslige mindreårige asylsøkere. I 2016 bosatte kommunen 142 voksne og familier, 22 enslige mindreårige, samt 71 familiegjenforente. Det er uvisst hvor mange som skal bosettes utover i planperioden. Plan for bosetting og integrering av flyktninger er under arbeid.

Samhandlingsreformen

Samhandlingen med Sykehuset Østfold om utskriving og oppfølging av pasienter er i kontinuerlig utvikling. Innføringen av plikt til etablering av øyeblikkelig hjelp døgntilbud for personer med psykisk helse- og/eller rusproblemer følges opp.

Heltidskultur

Det arbeides systematisk med å redusere omfanget av deltid og øke stillingsstørrelser, med målsetting om innføring av heltid som norm for driften. Heltidsarbeidet er viktig for kvalitet og pasientsikkerhet, og for å sikre tilstrekkelig, kompetent og stabil arbeidskraft framover.

Mål i planperioden

- Innbyggerne har mulighet for et selvstendig og verdig liv.
- Alle bor trygt, i egnet bolig.
- Helse- og velferdstjenestene er likeverdige, trygge og effektive.

Økonomi

*Tall i tusen kroner
(I 2017-kroner)*

	2018	2019	2020	2021
Vedtatt ramme 2017	1 671 457	1 671 457	1 671 457	1 671 457
Netto endringer i vedtatt handlingsplan 2017-2020	20 320	43 034	65 634	65 634
Overføring fra Utdanning og oppvekst (50% stilling)	280	280	280	280
Effektivisering	-2 118	-6 415	-8 623	-8 630
Netto ramme	1 689 939	1 708 356	1 728 748	1 728 741

Seksjonen fikk ved Bystyrets behandling av handlingsplanen for 2017–2020 en styrking av rammene for resten av planperioden for å håndtere et økende behov for helse- og omsorgstjenester. Tjenester som bidrar til at innbyggerne kan bo lengst mulig hjemme er prioritert i styrkingen. Omprioriteringer og nye aktiviteter/tiltak innarbeidet innenfor rammen fra 2018–2020 videreføres i 2021, med en kostnad på 14,9 millioner kroner. Tiltakene omhandler satsing på egenmestring og hverdagsrehabilitering, bruk av velferdsteknologi, styrket hjemmetjeneste, utvidet dag- og avlastningstilbud og styrket bemanning i omsorgsboliger.

Den største utfordringen i perioden kommer i 2021, når 124 sykehjemsplasser er ferdigstilt og klare for drift. Den planlagte tilveksten av sykehjemsplasser i planperioden er 48 nye plasser på Østsiden sykehjem, 28 rehabiliterte plasser på Smedbakken sykehjem og et nytt sykehjem i Onsøy med 96 plasser. Samtidig vil flere sykehjemsbygg ha behov for rehabilitering framover, eller vurderes som mindre egnet for framtidens bruk.

For å sikre en bærekraftig utvikling av helse- og omsorgstjenestene bør innfasingen av et økt antall sykehjemsplasser i drift skje så gradvis som mulig. Innfasingen bør ses i sammenheng med kommunens dekningsgrad for heldøgns omsorgsplasser fram mot 2030 og 2040, som antas å ville bli en god del lavere enn dagens.

Det er vedtatt å videreføre antall sykehjemsplasser på 2017-nivå til og med 2018, med en økning til 596 plasser i drift i 2019 og 2020. Det foreslås deretter å sikte mot drift av 609 – og ikke 720 – sykehjemsplasser fra 2021, slik at dekningsgraden på 15,5 fra 2020 videreføres. Dette innebærer etablering av handlingsrom for ytterligere oppgraderinger av andre sykehjemsbygg, i tråd med kommende plan for heldøgns omsorg.

Med dette opplegget settes 13 flere plasser i drift fra 2020 til 2021, til en økt driftsutgift på omtrent 15 millioner kroner. Ureviderte tall fra SSB (2016) viser at korrigert brutto kostnad per sykehjemsplass i Fredrikstad ligger på omtrent 1,16 millioner kroner.

Innfasing av antall sykehjemsplasser i drift 2018–2021

	Status/framskrivning				
	2017	2018	2019	2020	2021
STATUS 2017 ¹⁾	576	576	576	576	576
Tilvekst av fysiske plasser (utbygging/rehab.)			20	20	144
Sum plasser i drift ihht. gjeldende vedtak	576	576	596	596	720
Dekningsgrad for tilvekst	16,0	15,6	15,8	15,5	18,3
OPPDATERT ANBEFALING	576	576	596	596	609
Dekningsgrad for plasser i drift	16,0	15,6	15,8	15,5	15,5

Note: 1) Kommunale akutt plasser (KAD-senger) ikke medregnet (11 plasser)

Tiltak det ikke er funnet rom for

Helse og velferd har et salderings- og omprioriteringsbehov før tiltak på omtrent 45 millioner kroner i 2018, som er stigende utover i planperioden. Dette gjelder følgende forhold:

- Brukervekst og økt tjenestebehov innen lovpålagte helse- og omsorgstjenester. Økte tjenestebehov er knyttet til vedtak om psykisk helsetjeneste og rusmestring, praktisk bistand/opplæring i bolig samt støttekontakt tjenester. Det er også økt behov for avlastning og dag-/arbeidstilbud til unge personer med funksjonshemming.
- For å sikre et forsvarlig tjenestetilbud er det behov for å styrke bemanningen på flere områder. Dette gjelder eksempelvis vedtatt norm for legedekning på sykehjem, nasjonalt krav til spesialkompetanse på legevakt, samhandlingssykepleiere på kveld og helg i hjemmesykepleien, styrket kompetanse og grunnbemanning på korttidsenteret, mer avansert medisinsk behandling og opptrening, og nødvendige servicefunksjoner for tømning av søppel og andre driftsoppgaver på sykehjemmene.
- Kompetansetiltak knyttet til pasient- og brukersikkerhet, samt videre satsing på heltid og rekruttering.
- Økning i driftsutgifter til kostbare legemidler, medisinske forbruksvarer og utstyr. Samhandlingsreformen har medført en raskere utskrivning av pasienter fra sykehuset. De er ofte sykere og skal ha videreført medisinsk behandling i hjemmet eller i korttidsopphold.
- Etat Hjemmesykepleie har behov for nye lokaler når Arena Fredrikstad skal bygges der virksomhetene Syd, Fellestjenester og Ressursenheten nå har sin lokaler. Det er også et økt arealbehov på 300 kvm, som vil innebærer økt husleie. NAV har behov for større lokaler til Innsatsgjengen, som vil gi økt husleie. Bystyret har vedtatt å framskaffe nye lokaler til deler av virksomheten til Tjenester til funksjonshemmede, som kan innebære endringer i husleienivå. Nytt vaskeri antas å stå ferdig til bruk i februar 2018 og det må påregnes et par måneder til oppstart og nedbemanning. Beregnet årlig innsparing på 3,9 millioner kroner får derfor delårseffekt på om lag 2 millioner kroner i 2018. I forbindelse med sykehusets etablering av Fredrikstadklinikken kan det bli aktuelt å vurdere relokalisering av psykisk helse og rusmestring.

Mer kunnskap om salderings- og omprioriteringsbehovet og forslag til mulige tiltak vil framkomme i revidert handlingsplan og budsjett høsten 2017. Handlingsrommet vurderes å være mindre enn i de foregående årene grunnet de mange innsparingstiltakene som er gjennomført fra 2013 til 2017.

Investeringer

Investeringene er i henhold til gjeldende handlingsplan og det vises til vedlegg for informasjon om investeringer det ikke er funnet rom til.

SEKSJON FOR ØKONOMI OG ORGANISASJONSUTVILING

Kjerneoppgaver

Seksjonen har ansvar og oppgaver som skal tilrettelegge for god og effektiv tjenesteproduksjon i hele organisasjonen og ivareta stabs- og støttefunksjoner for politisk og administrativ ledelse.

Seksjonen har tre hovedfunksjoner:

- *Fagansvarfunksjonen*. I dette ligger å forvalte regelverk kommunen skal etterleve på vegne av rådmannen.
- *Servicefunksjonen*. Denne rollen innebærer å drifte, veilede, utvikle og gi råd innenfor sitt fagområde. Det skal sikre at seksjonene kan jobbe effektivt og riktig i forhold til å levere best mulig tjenester til innbyggerne.
- *Kontrollfunksjonen*. Denne funksjonen innebærer å følge opp tiltak som sikrer styring og kontroll med kommunens virksomhet på vegne av rådmannen.

Organisering

Seksjonen består av 8 avdelinger i tillegg til stab som er direkte underlagt kommunalsjefen. Staben består av kommuneadvokat, beredskap og strategisk enhet. Avdelingene har ansvar for områdene HMS, personal og lønn, økonomi og regnskap, byarkiv, IT, kommunikasjon og service, anskaffelse og bevilling og kemner. Organisasjonsmessig ligger politisk ledelse, rådmannen og brukerombudet utenfor seksjonen, men utgiftene til disse er en del av den totale budsjetttrammen. Seksjonen har også en del fellesutgifter i budsjetttrammen som gjelder hele organisasjonen Fredrikstad kommune.

Prioriterte områder

Seksjonen har sju strategiske satsningsområder for handlingsplanperioden:

- Økonomi, kontroll og styring
- Helsefremmende og attraktive arbeidsplasser
- Lederutvikling og medarbeiderskap
- Reduksjon av sykefraværet
- Innovativ tjenesteyting
- Kommunikasjon og omdømmebygging
- Integret og helhetlig teknologisk utvikling

Disse områdene er strategisk viktig for styring og utvikling. Som arbeidsgiver skal kommunen være en organisasjon som virker helsefremmende gjennom en tydelig satsing på ledelse og medarbeiderskap. For planperioden er det i tillegg viktig å satse på teknologiutvikling og innovasjon.

Mål i planperioden

Seksjonen skal oppleves som en kompetent og nytenkende stab- og støttefunksjon for politisk og administrativ ledelse og for de tjenesteytende enhetene. Vi skal gå foran som gode rollemodeller i en kultur som preges av profesjonalitet og fleksibilitet for å kunne være pådrivere for strategiske, administrative og operative prosesser. Vi skal til enhver tid yte service for å imøtekomme den øvrige organisasjonens behov for støtte, råd og veiledning. Fredrikstad kommune skal være en spennende arbeidsplass der ledere og medarbeidere opplever seg ivaretatt og har oppgaver som utfordrer.

Seksjonen har satt seg følgende hovedmål for å oppfylle dette:

- Ha god styring og kontroll over de samlede ressurser.
- Være en attraktiv arbeidsgiver ved å ha helsefremmende arbeidsplasser med ansvarlige, myndiggjorte, kompetente og gode ledere og medarbeidere i et mangfoldig arbeidsmiljø.
- Være pådriver for å finne innovative løsninger og bidra til å utvikle bedre tjenester av god kvalitet.
- Oppleves som en attraktiv kommune med et godt omdømme.
- Ligge i front og benytte moderne elektroniske verktøy i tjenesteproduksjonen.

Økonomi

Tall i tusen kroner (I 2017-kroner)	2018	2019	2020	2021
Vedtatt ramme 2017	186 272	186 272	186 272	186 272
Netto endringer i vedtatt handlingsplan 2017 - 2020	-357	5 458	2 715	2 715
Korrigerings for valg				2 743
Effektivisering	-233	-707	-938	-939
Netto ramme	185 682	191 023	188 049	190 791

Endring i vedtatt handlingsplan 2017-2020 skyldes at det settes av ekstra ressurser annet hvert år til gjennomføring av valg. De årene det ikke er valg blir rammen redusert med tilsvarende beløp. I rammen ligger det også effektiviseringskrav som er vedtatt i tidligere års handlingsplaner og en styrkning knyttet til opptrapping av antall læringer med 3 millioner kroner i 2018 og ytterligere 3 millioner kroner fra 2019.

Seksjonens utfordringer går parallelt med utviklingen i samfunnet og med de andre seksjonenes behov for tjenester. Økningen i antall innsynsbejæringer, etterspørsel etter strategisk utviklingsarbeid, juridiske tjenester og bistand til politisk ledelse fremstår som de viktigste utfordringsområdene.

Investeringer

Investeringene er i henhold til gjeldende handlingsplan.

Kjerneoppgaver

Kjerneoppgavene til Fredrikstad kirkelige fellesråd omfatter:

- Forvalte, organisere og videreutvikle folkekirken i Fredrikstad
- Gudstjenester, kirkelige handlinger som dåp, konfirmasjon, vigsel og gravferd
- Ansvar for å ivareta samfunnets oppgaver med gravferdstjenester og forvaltning av gravplasser
- Trosopplæring, barne- og ungdomsarbeid, diakoni og omsorgsarbeid
- Kirkemusikk – kirkelig kulturarbeid
- Forvalte kirkebygg, herunder fredede og verneverdige bygninger

Organisering

Fredrikstad kirkelige fellesråd er en egen selvstendig virksomhet bestående av 10 menigheter, og er ansvarlig for den forvaltningsmessige driften av kirker og gravplasser i Fredrikstad. Fellesrådet er arbeidsgiver for alle lokalt kirkelig ansatte og ivaretar kontakten med Fredrikstad kommune, mens menighetsrådene er ansvarlige for det lokale kirkelige arbeidet.

Endrede styringssignaler/rammebetingelser

Endringene i relasjonen mellom kirke og stat vil også påvirke kirken i lokalsamfunnet. Dette kan endre noe på organiseringen lokalt, større enheter og at prester og øvrige kirkelige ansatte får felles arbeidsgiver. En enhetlig kirkeorganisering kan på noe sikt bety at Fredrikstad kirkelige fellesråd må gå over på en ny IT-plattform med de kostnader dette medfører. Fellesrådet har igangsatt arbeidet med en virksomhetsgjennomgang og arbeidet med en overordnet mål- og strategiplan for virksomheten for planperioden 2017 – 2020.

Prioriterte områder/utfordringer i planperioden

En mer synlig folkekirke

Fredrikstad kirkelige fellesråd vil prioritere arbeidet med å synliggjøre kirkens virksomhet overfor publikum og innbyggerne. Her vil opprettelse og finansiering av en stilling som kommunikasjonsrådgiver ha høy prioritet.

Diakoni

Det er en målsetning å styrke det diakonale arbeidet i planperioden ved å videreføre vårt omsorgsarbeid overfor utsatte grupper i befolkningen, spesielt asylsøkere og flyktninger, barnefattigdom og utsatte ungdomsgrupper.

Kirkens hus

I 2019 utløper nåværende leiekontrakt for Kirkevergens lokaler i Nygaardsgate 28. Vi vil allerede nå signalisere behovet for et kirkens hus i Fredrikstad på noe sikt, gjerne i samarbeid med kommunen eller andre aktører.

Mål i planperioden

- Den norske kirke (DnK) – folkekirken i Fredrikstad – er og skal være – til stede og nær menneskene som bor i Fredrikstad eller som oppholder seg i vår nærhet.
- Folkekirken i Fredrikstad skal være en tydelig og relevant trosaktør, en samfunnsaktør og kulturaktør med basis i vår felles kristne tro og kultur.
- Folkekirken i Fredrikstad skal være et tilbud i samfunnet og for samfunnet gjennom de værende elementene i gudstjeneste, trosopplæring, diakoni, kunst og kultur, gravplass, kirkebygg og frivillighet.
- Gjennom en demokratisk og profesjonell organisasjon skal vi fremme tilstedeværelse og bygge og utvikle folkekirken videre.

Økonomi

Tall i tusen kroner (I 2017-kroner)	2018	2019	2020	2021
Vedtatt ramme 2017	40 480	40 480	40 480	40 480
Netto endringer i vedtatt handlingsplan 2017 – 2020	103	-397	-397	-397
Effektivisering	-51	-150	-199	-199
Netto ramme	40 532	39 933	39 884	39 884

Endring i vedtatt handlingsplan 2017-2020 gjelder i hovedsak midler til gjennomgang av virksomheten. Det er forventet effektivisering i fellesrådet ved å innføre endrede rutiner for annonsering samt forenkling av administrative rutiner.

Fellesrådet ønsker å styrke diakoniarbeidet overfor utsatte grupper, spesielt for barn og ungdom preget av utenforskap og fattigdom. Rådmannen viderefører bystyrets rammer i henhold til handlingsplanen.

Investeringer

Rådmannen foreslår at bystyrets rammer for handlingsplanen videreføres med netto overføring på 10,0 millioner kroner. Fellesrådet har påpekt følgende behov som må prioriteres innenfor rammen:

- Rehabilitering av Kråkerøy kirke innvendig og skifte oppvarmingsanlegg. Dette arbeidet er meget påkrevet og har høy prioritet hos kirkelig fellesråd.
- Utvikling av Torsnes kirkested med ny parkering, ny driftsplass og nytt driftsbygg samt kirkestue vil være viktig for lokalsamfunnet. Kirkestue er tenkt delfinansiert med kommunale midler med 3 millioner kroner, egne midler, innsamlinger og dugnad.
- Menighetssenter på Manstad. I første omgang å videre føre planarbeid, utrede tomt og regulering.

Det er fortsatt viktig å sikre tilstrekkelige rammer til større rehabilitering og påkostninger for kirker, kapell og kirkegårder på investeringsbudsjettet. For 2018 og tiden framover er det behov for rehabiliteringer på flere av kirkene og kapellene både utvendig og innvendig. Det er også behov for rehabiliteringsbehov av orglene.

VEDLEGG

1. Detaljoversikt over investeringer fordelt per tjenester/seksjoner inkludert oppdaterte investeringer for 2017 som rebudsjetteres gjennom 1. tertialrapport/justert budsjett 2017.
2. Kommentarer til de største investeringene og endringer.

Detaljoversikt investeringer

Rammefinansierte investeringer

	Sum		2017		2018		2019		2020		2021	
	Brutto	Netto	Brutto	Tilsk netto	Brutto	Tilsk Netto	Brutto	Tilsk Netto	Brutto	Tilsk Netto	Brutto	Tilsk Netto
<i>Tall i millioner kroner</i>												
Sentrale investeringer												
IT- sentrale investeringer	25,0	25,0	5,0	0,0	5,0	0,0	5,0	0,0	5,0	0,0	5,0	0,0
Eget nett II	5,5	5,5	1,1	0,0	1,1	0,0	1,1	0,0	1,1	0,0	1,1	0,0
Mobilt strømaggregat- beredskap/Nedre Glomma												
ROS	5,0	5,0	5,0	0,0	5,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Trådløst nettverk	2,0	2,0	1,0	0,0	1,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Elektronisk eiendomsarkiv	20,0	20,0	10,0	0,0	10,0	0,0	10,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Skannere Byarkivet	1,1	1,1	0,5	0,0	0,5	0,0	0,2	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0
Konkurransesj.føringsverktøy og kontraktsadm.verktøy	0,4	0,4	0,4	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Innkjøpsanalyseverktøy	1,8	1,8	0,0	0,0	0,0	0,0	1,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum Sentrale investeringer	60,8	60,8	23,0	0,0	23,0	0,0	19,1	0,0	19,1	0,0	6,3	6,1
Kultur, miljø og byutvikling												
Strategisk eiendomsutvikling	13,0	13,0	3,0	0,0	3,0	0,0	2,5	0,0	2,5	0,0	2,5	0,0
Arena Fredrikstad	600,0	575,0	2,0	0,0	2,0	0,0	10,0	0,0	70,0	0,0	259,0	25,0
<i>Usikre anslag:</i>												
Flerbrukshall Trosvik skole	35,2	35,2	1,0	0,0	1,0	0,0	1,0	0,0	33,2	0,0	0,0	0,0
Ridesenter Bekkevold (1 mill kr fra 2016)	37,8	27,5	3,0	0,0	3,0	0,0	5,0	0,0	20,7	9,1	10,3	0,0
Kunstgressbaner	48,0	20,6	2,0	0,0	2,0	0,0	27,4	16,4	11,0	18,6	11,0	7,6
Sum Saksjon for kultur, miljø og byutvikling	734,0	671,3	11,0	0,0	11,0	0,0	45,9	16,4	145,0	11,0	134,0	261,5
Teknisk drift												
- Formålsbygg												
Byggetutvikling	12,5	12,5	2,5	0,0	2,5	0,0	2,5	0,0	2,5	0,0	2,5	0,0
SD-anlegg (Sentral Driftstyring)	23,0	23,0	0,0	0,0	0,0	0,0	8,0	0,0	5,0	0,0	5,0	0,0
ENØK	46,0	46,0	0,0	0,0	0,0	0,0	10,0	0,0	12,0	0,0	12,0	0,0
Legionellatiltak/radonsanering	2,5	2,5	0,5	0,0	0,5	0,0	0,5	0,0	0,5	0,0	0,5	0,0
Prosjektering formålsbygg	14,0	14,0	2,0	0,0	2,0	0,0	3,0	0,0	3,0	0,0	3,0	0,0
Universell utforming av skoler og barnehager	16,0	16,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4,0	0,0	4,0	0,0	4,0	0,0
Paviljonger skole	22,0	22,0	0,0	0,0	0,0	0,0	7,0	0,0	5,0	0,0	5,0	0,0
Uteanlegg/sikkerhet/leketstyr/bh/skole	25,0	25,0	2,0	0,0	2,0	0,0	8,0	0,0	5,0	0,0	5,0	0,0
Inneklima / rehab. skole/bhg	73,0	73,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,0	0,0	20,0	0,0	25,0	0,0
Rehabilitering og brannpålegg	75,0	75,0	7,0	0,0	7,0	0,0	17,0	0,0	17,0	0,0	17,0	0,0
Kameraovervåkning	1,0	1,0	1,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Nytt kafebygg Foten (tot. 13 mill)	8,7	8,7	3,6	0,0	3,6	0,0	5,1	0,0	5,1	0,0	0,0	0,0

Tall i millioner kroner	Sum		2017		2018		2019		2020		2021			
	Brutto	Netto	Brutto	Tilsk	Netto	Brutto	Tilsk	Netto	Brutto	Tilsk	Netto	Brutto	Tilsk	Netto
Utdanning og oppvekst														
Inventar elevtallsøkning	5,0	5,0	1,0	0,0	1,0	0,0	1,0	0,0	1,0	0,0	1,0	1,0	0,0	1,0
IKT - investeringer skole	50,0	50,0	10,0	0,0	10,0	0,0	10,0	0,0	10,0	0,0	10,0	10,0	0,0	10,0
Gudeberg og ny Råkollen skole (tot 221,3 mill kr)	213,3	213,3	2,0	0,0	2,0	0,0	4,3	0,0	34,0	0,0	103,0	70,0	0,0	70,0
Trosvik skole	173,0	173,0	12,0	0,0	12,0	0,0	80,0	0,0	70,0	0,0	11,0	0,0	0,0	0,0
Usikre anslag:														
Trollstua barnehage	18,0	18,0	0,0	0,0	0,0	0,0	18,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ombygging Gressvik u.skole	22,5	22,5	5,0	0,0	5,0	0,0	17,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ombygging Ambjørnrød	12,0	12,0	1,0	0,0	1,0	0,0	11,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ombygging Haugeåsen	35,0	35,0	4,1	0,0	4,1	0,0	30,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Rolvøy barnehage	34,0	34,0	1,0	0,0	1,0	0,0	1,0	0,0	16,0	0,0	16,0	0,0	0,0	0,0
Rød skole (Kråkerøy)	70,0	70,0	2,1	0,0	2,1	0,0	20,7	0,0	47,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Lunde skole	107,0	107,0	4,1	0,0	4,1	0,0	41,3	0,0	61,6	0,0	61,6	0,0	0,0	0,0
Torp skole	35,0	35,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	34,0	0,0	0,0	0,0
Begby skole	67,2	67,2	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	5,0	0,0	61,2	0,0	0,0	0,0
Borge skole (tot 56,8 mill kr)	28,0	28,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	27,0	0,0	27,0
Møllehullet Kvernhuset u.skole	10,0	10,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	9,0	0,0	9,0	0,0	0,0	0,0
Sum Seksjon for utdanning og oppvekst	880,0	880,0	42,3	0,0	42,3	0,0	237,7	0,0	254,8	0,0	254,8	237,2	0,0	237,2
Kirken														
Ramme	50,0	50,0	10,0	0,0	10,0	0,0	10,0	0,0	10,0	0,0	10,0	10,0	0,0	10,0
Utvildelse Rolvsøy kirkegård	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum Fredrikstad kirkelige fellesråd	50,0	50,0	10,0	0,0	10,0	0,0	10,0	0,0	10,0	0,0	10,0	10,0	0,0	10,0
Sum investeringer innenfor frie inntekter	3120,4	2756,9	277,6	3,2	274,4	21,9	659,6	108,4	749,6	39,8	844,0	589,6	190,2	399,4

Kommentarer til større investeringer og endringer

Seksjon for kultur, miljø og byutvikling

Arena Fredrikstad

Arena Fredrikstad ble vedtatt i Bystyret i desember 2016 med en kostnadsramme på inntil 600 millioner kroner. Rammen i handlingsplanen 2017-2020 baserte seg på et foreløpig anslag uten usikkerhetsavsetning. Hovedtyngden av investeringsbehovet kommer i 2020 og 2021 dersom antatt framdrift holdes.

Investeringer det ikke er funnet rom for:

- I lys av at Bystyret har vedtatt at Fylkesscene Østfold inntil videre skal stilles i bero, har Østfold fylkeskommune vedtatt at Fredrikstad kommune gis mulighet til å finne løsninger for et regionalt kulturhus (Kulturdepartementets definisjon) på andre måter. Rådmannen har derfor fått bestilling om gjøre en mulighetsstudie av Blå Grotte. Studien er lagt frem for kultur- og miljøutvalget og viser et investeringsbehov på kr 36 mill. inkl. mva. Rådmannen er bedt om å vurdere investeringen i forbindelse med Handlingsplan 2018-2021, samt komme tilbake med sak der man tar stilling til hvorvidt man søker fylkeskommunen om spillemidler til prosjektet. Østfold fylkeskommune har allerede vedtatt å avsette kr 8,6 mill. i spillemidler til prosjektet. Fredrikstad kommune har frist til oktober 2017 med å søke fylkeskommunen dersom spillemidlene skal utløses. Rådmannen har ikke funnet å kunne prioritere investeringen i HP 2018-2021.
- Som en del av rehabiliteringen friluftsbadet (Fase 1) på Kongsten, ble det fra arkitektene utformet en masterplan med fremtidige investeringer i attraksjoner som vil skape et helhetlig utendørs tilbud. Dette dreier seg om å reerstatte tidligere rutsjebane med ny og moderne fasilitet og etablere et utendørs boblebadekar ved inngangsparti til svømmehallen innendørs. Usikkert anslag viste i 2015 til kostnader i størrelsesorden 26 millioner kroner inkl. mva.
- Det ble observert løse fliser i bunnen av bassenget i Gaustadbadet våren 2016. Dette ble utbedret sommeren 2016. Arbeidet var å anse som midlertidige utbedringer og det igangsettes behovsutredning 1. kvartal 2017 med fokus på å avdekke behov for rehabilitering av Gaustadbadet for å kunne tilfredsstillende varig drift i ytterligere 30 år. Usikkert anslag 63 millioner kroner.

Seksjon for Teknisk drift

Økt behov for kontorarbeidsplasser blir løst med midlertidig kontorbrakker. Det er også behov for oppgradering og utvidelse av driftsbygg og garasjeanlegg. Permanent løsning kan løses med nybygg (deler av investeringen finansieres over selvkostområdene) eller å flytte en virksomhet fra Tomteveien.

Investeringer det ikke er funnet rom for:

- Reguleringsplan Manstad.
- Nye parkeringsløsninger ved Elingaard.
- Ny vei på Floa på 11,2 millioner kroner i 2018. Det er tidligere bevilget penger til regulering av denne veien. Restbudsjett på 3,8 millioner kroner ønskes overført til prosjekt for bygging, slik at total investeringsramme blir 15 millioner kroner.

TD har ansvar for diverse samlebevilgninger som blant annet gjelder skole og barnehage. Noen bestilte rehabiliteringsprosjekter blir såpass omfattende at de er trukket ut av disse pottene og lagt som enkeltobjekter under investeringsoversikten for Utdanning og oppvekst. Til sammen dreier dette seg om 4 prosjekter til en samlet sum på 43 millioner kroner i 2018.

Seksjon for utdanning og oppvekst

Rolvøy barnehage

Det skal bygges 5-6 avdelingsbarnehager med kontorarbeidsplasser, uteområde og trafikale forhold. Barnehagen plasseres ved kommunens tomt ved Rolvsøyhallen. Usikkert anslag ligger til grunn for kalkylen, det er ikke vurdert grunnforhold på tomten.

Gudeberg barne- og ungdomsskole

Skolens behov for kapasitetsutvidelse av 5 klasserom og et musikkrom med tilhørende grupperom og lærerarbeidsplasser. Området må reguleres og trafikale forhold må utbedres. I tillegg vil det være en investeringskostnad i forhold til å få utbytte av synergieffekten ved å bygge ny Råkollen skole ved Gudeberg. Arbeidet med arkitektene og reguleringsarbeidet har startet.

Ny Råkollen skole

Bygge en ny Råkollen skole plassert ved Gudeberg barne- og ungdomsskole. Under arbeidet med programutredningen for skolene har det dukket opp usikre kostnadsfaktorer som bygging av en skole og kostnaden for å få synergieffekten ved å plassere ny Råkollen skole til en 1.-10. trinn skole, som kan føre til økning av investeringskostnaden. Arbeidet med arkitektene og reguleringsarbeidet har startet.

Haugeåsen ungdomsskole

Råkollen skole er ute av lokalene ved Haugeåsen ungdomsskole. Rehabilitering av ventilasjonsanlegget, omgjøring av undervisningsareal og utvidelse av kontorarbeidsplasser planlegges, man ønsker å se denne rehabilitering i sammenheng med omgjøringen av skolen. Usikkerhetsanalyse og behovsutredning av omgjøringen er ikke gjennomført.

Prosjektet dekkes av midler avsatt til postene Inneklima/rehabilitering UO, paviljonger, Rehab-brannsikkerhet og omgjøring Haugeåsen.

Trosvik skole

Utbygging av skolen til en 4-parallell barneskole, økt SFO areal, lærerarbeidsplasser, trafikale forhold og areal til kroppsøvfaget. 35 mill. er lagt til virksomhet idrett for å kartlegge behov for en flerbrukshall i området og å dekke skolens behov. Arbeidet med arkitektene har startet og P85 kostnadsanalyse har blitt gjennomført.

Lunde skole

Utbygging av skolen til en 2-parallell barneskole, økt SFO areal, spesialrom, lærerarbeidsplasser, trafikale forhold og areal til kroppsøvfaget. Behovsutredning og programmering har startet.

Rød skole, Kråkerøy

Erstatte eksisterende gym- og spesialrombygg (svartbygget), 2 nye klasserom, økt SFO areal, lærerarbeidsplasser, trafikale forhold og uteområdet. Behovsutredning og programmering har startet.

Torp skole

Utbygging av klasserom som vil dekke fremtidig elevtallsvekst, økt SFO areal, lærerarbeidsplasser og rehabilitering av spesialrom som i dag brukes til klasserom.

Begby barne- og ungdomsskole

Utbygging av klasserom som vil dekke fremtidig elevtallsvekst, økt SFO areal, datarom, alternativ opplæringsrom, lærerarbeidsplasser og areal til kroppsøvfaget. Skolen har betydelige rehabiliteringsbehov av eksisterende lokaler.

Borge skole

Skolen har betydelig behov for permanent kapasitetsutvidelse, rehabilitering og bygningsmessige tilpasninger av eksisterende skolebygg. Erstatte undervisningsrom og forsterket avdeling (M-klassen) i paviljonger, spesialrom, lærerarbeidsplasser, gymsalløsning, grupperom og ny løsning for trafikk, hente-/bringesløyfe og parkering.

Møllehjulet, Kvernhuset ungdomsskole

Grunnet økende behov for elevplasser ved Møllehjulet trenger skolen utvidet læringsareal for disse elevene og personalareal. Et antall elever får i dag et tilbud ved Pynten noe som ikke er egnet for undervisning for hva disse elevene trenger. Det vurderes å bygge om eksisterende bygning (Blikkenslagerverksted) til dette.

Gressvik ungdomsskole

Prosjektet gjelder rehabilitering av gymsal og erstatning av paviljonger. Dekkes av midler avsatt til postene Inneklima/rehabilitering UO, paviljonger og Rehab-brann.

Ambjørnrød skole

Prosjektet gjelder ventilasjonsanlegg, varmeanlegg og omgjøring av vegger. Dekkes av midler avsatt til postene Inneklima/rehabilitering UO, paviljonger, ENØK og Rehab-brannsikkerhet og SD anlegg.

Trollstua barnehage

Prosjektet gjelder omgjøring av stellearealer, toalett- og garderobeforhold og kontorplasser. Dekkes av midler avsatt til postene Inneklima/rehabilitering UO.

Utvidelse av St. Hansfjellet barnehage

Leide lokaler på Åsebråten er uegnet til formålet. Leieforholdet kan avsluttes i 2018 og kan erstattes av en utvidelse av St. Hansfjellet barnehage.

Seksjon for helse og velferd

Investeringer det ikke er funnet rom for:

- Det er behov for å øke årlig avsetning av midler til løpende fornyelse av inventar og utstyr i Helse og velferd med 1 million kroner, fra 2,5 til 3,5 millioner kroner. Det er økt behov for utskifting av eldre, utslitt utstyr samt anskaffelse av nyere utstyr til mer effektiv drift.
- NAV skal flytte inn i nytt bygg i 2018 og må da investere i nye mobile pc'er og andre tekniske hjelpemidler. Investeringen er beregnet til 2 millioner kroner.
- Det er behov for ombygging av arealer for samlet sett 4,0 millioner kroner. Ved helsehuset, legevakten, skal det etableres helsevakt og kommunalt fastlegekontor. Kostnad er beregnet til 2 millioner kroner. Kostnaden kan også innarbeides i økt husleie over tid. Ombygging av tekstillagre på sykehjemmene for mer effektiv drift er kostnadsberegnet til 2 millioner kroner.